

COUDENBERG

Tijdschrift voor Federalisme en Demokratie

in dit nummer

- "De Belgische Siamese tweeling leefbaar maken."
- "Klassiek federalisme en de sanering van de openbare financiën in België."
- "De democratische legitimiteit van onze parlementairen."
- "Voeren : een status quaestionis."

COUDENBERG - TIJDSCHRIFT VOOR FEDERALISME EN DEMOKRATIE

Het tijdschrift is een uitgave van de vzw Groep Coudenberg en verschijnt viermaal per jaar. Het abonnementsgeld bedraagt 500 F en moet worden gestort op rekeningnummer 702-0227682-25 van de Groep Coudenberg, Brederodestraat 13 te 1000 Brussel. De verkoopprijs per los nummer bedraagt 150 F.

Het redaktiecomitee staat onder leiding van hoofdredakteur Prof. Dr. Kris Deschouwer.

De redactie behoudt zich het recht voor de publikatie van de ingezonden artikels en werken te weigeren. De niet gepubliceerde inzendingen worden op verzoek teruggezonden. De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de ingezonden bijdragen.

Elke gedeeltelijke of volledige overname van artikels moet geschieden met toestemming van de redactie.

Alle korrespondentie voor het tijdschrift wordt gericht aan de heer Daniel Vanparys, verantwoordelijk uitgever, Brederodestraat 13 te 1000 Brussel.

WOORD VOORAF

Ergens in de loop van de voorbije zomer zijn de Belgen wakker geworden in een nieuw land. Wie met vakantie was, kon niet meer echt thuiskomen in het land dat hij verlaten had. Voortaan, en de koninklijke toespraak van 21 juli kan als gezagsargument geciteerd worden, was België een federale staat.

Nochtans hebben weinigen iets van deze transformatie gemerkt. Indien de wet op de eerste fase van de staatshervorming niet was goedgekeurd, zouden weinig burgers verontrust wakker geworden zijn, of ijlings teruggekeerd uit hun vakantie. Dit is zonder meer een problematische situatie. De geplande hervormingen zijn diepgaand, en veranderen inderdaad de fundamentele principes waarop de Belgische staat gebouwd is. De afwezigheid van een ruime interesse voor dit proces, laat staan van een emotionele betrokkenheid erbij, is een vreselijke smet op de operatie. Dat parlementsleden uit de meerderheidspartijen "off the record" toegeven dat zij het project geen warm hart toedragen, of het zelfs nauwelijks konden bestuderen, kan ons tot nadenken stemmen. Dit zijn tekenen van een zware en zelfs gevaarlijke ziekte die het voortbestaan van de democratie bedreigt.

De Coudenberg Groep stelt vragen bij de aard van de doorgevoerde staatshervorming, en bij de wijze waarop ze wordt doorgevoerd. Een open en ruim debat over de fundamentele principes van een federale en democratische staatsinrichting is broodnodig. Het uitbouwen van de politieke structuren voor de samenleving van morgen is een te ernstige aangelegenheid om ze onbesproken te laten. Dit tijdschrift heeft de ambitie om dit debat te activeren en om er actief in te participeren.

Het tweede nummer van het Tijdschrift voor Federalisme en Democratie bevat een gevarieerde reeks bijdragen. De ene is beschrijvend-informatief, de andere is polemisch. Deze bijdragen zullen - althans dat is onze hoop - vele vragen oproepen en vele bedenkingen uitlokken. Wij zien deze met grote belangstelling tegemoet.

Prof. dr. Kris Deschouwer
Hoofdredacteur

BOEKBESPREKING :

Alexandre B. Murphy, *The Regional Dynamics of Language Differentiation in Belgium. A Study in Cultural-Political Geography.*

Alexander B. Murphy, Hoogleraar aan de Universiteit van Oregon, publiceerde onlangs bij de uitgeverij van de Universiteit van Chicago zijn doctoraatsthesis aan de Fakulteit menselijke Aardrijkskunde van dezelfde universiteit en gewijd aan de Belgische taalproblematiek.

Deze merkwaardige studie sluit aan bij een talrijke reeks studies over ons land door Amerikaanse en Engelse sociologen, politologen en juristen. We denken hierbij aan de grondige studies van M. Covell, J. Dunn, F. Huggett, R. Irving, J. Kane, V. Lorwin, A. Lijphart, K. McRae, V. Velimsky.

De studie van Kenneth McRae, Hoogleraar aan de Universiteit van Toronto, (*Conflict and Compromise in Multilingual Societies : Belgium*), daterend van 1986, trok reeds de aandacht van alle specialisten. Het werk van Murphy situeert zich hoofdzakelijk op het vlak van de menselijke aardrijkskunde en onderzoekt het belang van het taalelement in het ontluiken van het regionalisme in België.

De auteur geeft een methodisch en nauwgezet overzicht van de taalkundige geschiedenis van ons land. Bijzonder relevant is zijn analyse van de invloed van historisch-politieke elementen op de vorming van een "taalethnologische" identiteit.

Hij toont terecht aan dat de regionale verdelingen, op basis van ethnische en kulturele verschillen, geen natuurlijke en onafwendbare fenomenen zijn, maar ontspringen uit een welbepaalde historische en geografische kontekst. De grote verdienste van dit werk ligt ongetwijfeld in het aantonen dat België evolueert naar een territoriaal systeem dat de twee taalkundig homogene gemeenschappen wil hergroeperen.

Een van de belangrijkste besluiten die de auteur uit deze studie trekt, is dat territoriale oplossingen zelden definitieve oplossingen zijn voor problemen van interne spanningen tussen taalgroepen.

Zonder het behoud - of een teruggrijpen naar een gecentraliseerd systeem - te willen suggereren, aarzelt Murphy in zijn besluit toch niet om zijn twijfel en terughoudendheid te formuleren over een territoriaal, institutioneel systeem dat bestaat uit twee taalgemeenschappen en dat de spanning tussen de twee gemeenschappen eerder zou kunnen aanscherpen dan ze te verminderen.

De auteur is zeer goed geslaagd in zijn ver doorgedreven analyse van de Belgische situatie. Zijn besluiten getuigen van een uitstekend inzicht in deze problematiek.

N.B. Dit boek kan besteld worden via het sekretariaat van de Groep Coudenberg, door overschrijving van 600 BF op rekeningnummer 702-0227682-25.

DE BELGISCHE TWEELING LEEFBAAR MAKEN

Prof. Dr. Sylvain PLASSCHAERT

I. VOORWOORD

Het lijkt aangewezen bondig de motivatie en de toedracht van deze bijdrage voorafgaandelijk te belichten.

Deze studie is gegroeid uit de vaststelling dat in de disputen over de staatsherforming, die reeds 20 jaar aanslepen, te weinig de vraag wordt gesteld waarheen de hervormingen geacht worden te leiden; meer in het bijzonder, indien blijkt dat België, willens nillens, als staatsverband moet worden behouden, wat moet en kan worden gedaan om dit verder samen-leven in een gefederaliseerde staat mogelijk te maken ?

Een andere onloochenbare premisse is dat de diepste beweeggrond van de evolutie tot een federaal stelsel in de taalkundige gespletenheid van het land ligt. Taalkundige problemen hebben, meer dan economische belangentegenstellingen, voer verschaft voor de 'communautaire' ruzies en deze psychologisch onderbouwd. Indien in België niet twee taalgemeenschappen zouden leven (van de kleine, Duitstalige gemeenschap wordt hier eenvoudshalve abstraktie gemaakt, tenzij anders blijkt), zou er op een zo klein territorium van de uitbouw van een federaal stelsel wel nooit sprake zijn geweest, hoogstens van een decentralisatie van uitvoerende bevoegdheden naar de provincies.

Om deze redenen wordt hier in wezen niet ingegaan op juridische, economische of fiscale aspecten van de federalisering van België —ook al is schrijver dezes beroepsmatig bij beide laatste betrokken. De voorgelegde bedenkingen en suggesties betreffen vooral de taalkundige aspecten van het samenleven. Er wordt met name gepleit voor meer, zij het selectieve, tweetaligheid (en voor meertaligheid, in een Europa dat thans de laatste bocht naar de eenentwintigste eeuw inslaat). Voor dergelijke benadering bestaat thans de afdoende sociologische grondslag, terwijl zulks tevens zou toelaten het psychologisch klimaat in dit land te verbeteren.

Tenslotte nog twee opmerkingen. Een eerste versie van deze tekst werd geschreven toen het formatieberaad voor de regering Martens VIII-Moureaux nog verre van afgerond was. In deze finale versie wordt niet systematisch ingegaan op de hervormingsvoorstellen van de nieuwe regering.

Ook verbindt deze tekst slechts de auteur. Hij werd voorgelegd aan verschillende leden van de Coudenberg Groep die is samengesteld uit personen uit de twee taalgemeenschappen en van diverse levensbeschouwelijke strekkingen. De voorgelegde tekst genoot een hoge mate van instemming, maar het ware vermetel te menen dat ieder lid van de groep alles zou onderschrijven. Er weze opgemerkt dat de hier geformuleerde suggesties los staan van de optie tussen een meerpolig (zegge, provinciaal) en een in wezen tweepolig federaal stelsel. Verschillende leden van de Coudenberg hebben een voorkeur voor de eerste formule. Met andere leden van de groep, meent steller dezès dat een meerpolig federalisme weliswaar theoretisch verkieslijk is, maar dat in België's omstandigheden, bij het opzetten van een federaal bestel, enkel een tweeledig systeem (met een speciale regeling voor het Brussels Gewest) vooralsnog realistisch is. Omwille van de ingebouwde dualismen en tegenstellingen is een tweeledige federatie evenwel kwetsbaarder. Reden te meer om de nodige schokbrekers in te bouwen, opdat een dergelijk tweeledig stelsel levensvatbaar zou zijn.

II. DE FUNDAMENTELE VRAAG NOPENS HET VOORTBESTAAN VAN BELGIE.

Het is verwonderlijk dat in de niet-aflatende discussies en ruzies over het 'communitaire probleem' en ondanks de vloedgolf van (zeer uiteenlopende) standpunten, zelden of nooit op grondige wijze de prejudiciële vraag wordt gesteld of het al dan niet aangewezen is de Belgische staat te splitsen in twee onafhankelijke staten Vlaanderen en Wallonië (of drie staten, aangezien wellicht ook Brussel minder of meer autonoom zou worden; daarom wordt hiernavolgend Brussel, na de vermelding van Vlaanderen en Wallonië, meestal tussen haakjes vermeld). En nochtans kan het antwoord op deze fundamentele vraag heel wat inspiratie aanbrengen tot constructieve benaderingen van het irriterende communitaire probleem.

Deze vraagstelling valt uiteen in drie deelvragen, met name (a) is een opdeling tussen Vlaanderen, Wallonië (en Brussel) wenselijk ?; (b) bestaat daarvoor een democratische meerderheid ? En tenslotte (c) is dergelijke scheiding technisch en economisch haalbaar ?

A/ Voor- en nadelen van opsplitsing

1/ Voordelen

De eerste deelvraag behelst het afwegen van de voor- en nadelen van een scheiding van de Belgische Staat. Een opsplitsing zou zonder twijfel een aantal belangrijke pluspunten aanwijzen.

Inderdaad :

- Het beleid in elk van de volkenrechtelijke onafhankelijke staten Vlaanderen en Wallonië zou eenvoudiger en efficiënter kunnen worden gevoerd. Officiële akten zouden slechts in één taal moeten worden gesteld; de betwistingen, die thans zozeer het beleid op

het nationale vlak communautair ombuigen (bijvoorbeeld de verdeelsleutels inzake infrastructurele investeringen, of topbenoemingen), zouden in beginsel automatisch verdwijnen. Deze chronisch geworden communautaire compensaties hebben bijgedragen tot de ontsporing van 's lands openbare financiën.

- Op het politieke vlak zou in elk van deze nieuwe staten slechts één politieke meerderheid moeten worden gevormd. Meerderheden en coalities die verschillen tussen het federaal niveau en dat van de deelstaten, zijn nu eenmaal congenitaal mogelijk in een federale staatsstructuur. Maar, zoals de recente aanslepende regeringscrisis aantoonde, schept dergelijke discrepantie in federale stelsels met slechts twee hoofdpartners een probleem, omdat de vorming van een stabiele coalitie op het nationale vlak onvermijdelijk wordt bemoeilijkt. Bij splitsing zou ook dit wrijvingsvlak verdwijnen (behalve in Brussel).

- Volkenrechtelijke soevereiniteit voor Vlaanderen en Wallonië (en Brussel), zou principieel de verzuchting verwezenlijken naar een zekere 'autonomie' of 'eigen lotsbestemming' die ongetwijfeld bij een gedeelte van de bevolking en politieke gezagsdragers aanwezig is (ook al blijven de juiste inhoud en de toedracht van voormelde programmapunten veelal vaag). Deze soevereine staten zouden hun eigen beleid kunnen uitstippelen, volgens wat economen de eigen 'collectieve voorkeuren' heten, en dit in functie van hun specifieke mentaliteit en van de politieke opties die verdedigd worden door de meerderheidspartij of -coalitie in elk van de nieuwe staten Vlaanderen en Wallonië (en Brussel).

2/ Nadelen

Tegen de wenselijkheid van een opsplitsing pleiten andere argumenten :

- Ongetwijfeld is het nationaal 'Belgisch' gevoel minder sterk in ons land dan in de meeste andere Europese landen. Op een interlandenwedstrijd overstemt het 'Wilhelmus' uit vijfduizend Nederlandse kelen, het geroezemoes van vijftigduizend Belgen die geacht worden de Brabançonne te zingen... Bij velen in Vlaanderen, in Wallonië en bij sommigen in Brussel, 'voelt' men wellicht meer voor het eigen 'volk' of de eigen 'regio' dan voor 'België'. Toch is ook voor dergelijke stellingen omzichtigheid geboden. Dit 'meer-gevoel' is immers verre van unaniem en kan, mede omwille van de graadverschillen, niet precies worden gemeten. Sommige recente enquêtes wijzen zelfs, vooral bij de jeugd, op enige heropleving van het 'Belgisch gevoel'. Hoe dan ook, evenmin kan worden geloofd dat, ondanks de taaldualiteit, de mentaliteit van de bevolking in Vlaanderen, Wallonië en Brussel in vele opzichten gelijkaardig is. Enkele jaren geleden maakte 'Pan' gewag van een enquête waaruit bleek dat de graadverschillen inzake gehechtheid aan het lekkere eten, een eigen woning en decoraties slechts marginaal verschilden tussen de drie Gewesten en dat deze gehechtheid zich op een bijzonder hoog niveau bevond... Zoals het een satiristisch blad past, was deze enquête slechts de vrucht van de verbeelding, maar zij suggereerde toch de grote gelijkheid in mentale ingesteldheid, die buitenlandse bezoekers geredelijk vaststellen. Indien 'Pan' vandaag deze enquête zou overdoen, zou ongetwijfeld ook de opmerkelijke (en spijtige) onverschilligheid van de bevolking tegenover het politieke gebeuren worden opgetekend, en dit op een ogenblik dat in het Parlement een staatshervorming in een razend tempo wordt doorgevoerd die de grondslagen van het land

diepgaand wijzigt. Het is ook tekenend dat, ondanks de taalgemeenschap, een vereniging van Vlaanderen met Nederland effenaf ondenkbaar is, omwille van vooralsnog onoverbrugbare mentaliteitsverschillen die historisch zijn gegroeid en, alhoewel een dergelijke entiteit met de werelddhavens Antwerpen en Rotterdam, een bijzonder sterke economische ruggegraat zou bezitten. Dezelfde onmogelijkheid van aanhechting bij een gelijktalig land, in casu met Frankrijk, geldt ook, zij het wellicht in iets mindere mate, voor Wallonië.

- Uiteraard heeft ook het samenleven van twee taalgroepen, sinds 1830, op een klein territorium en binnen hetzelfde staatsverband, ondanks de taal- en andere twisten, een aantal bindingen en solidariteiten van economische, culturele en persoonlijke aard tot stand gebracht tussen bewoners van de huidige deelstaten (en zulks niet enkel binnen de talrijke taalgemengde gezinnen). Men kan nu eenmaal niet de impact wegdenken van 160 jaar samenbestaan binnen dezelfde staat .

- Ook stelt de centrale ligging van ons land, op de grens van de Romaanse en Germaanse taalgroepen, onze bevolking open voor veel internationale contacten en invloeden. Vlamingen, Walen en de bewoners van Brussel maken deel uit van de weergaloze Europese cultuur waarvan de gedifferentieerde takken, geënt op de ene brede stam, de ware rijkdom uitmaken. De taal is een belangrijke, maar niet de enige bouwsteen van een cultuur. Deze openstelling voor buitenlandse invloeden is een bron van culturele verrijking en vergroot de mogelijkheid tot het aanleren van andere talen, en niet enkel van de tweede landstaal. Nu Europa in versneld tempo zijn economische eenmaking gaat waarmaken, betekent deze centrale ligging van ons land, met Brussel als EEG-hoofdstad, een bijzonder waardevolle troef. Meer dan anderen kunnen onze landgenoten, vooral de jongeren, daaruit voordeel halen. Talenkennis zal, in een meer geïnternationaliseerde ruimte, in toenemende mate als vereiste worden gesteld voor de toegang tot hoogwaardige beroepen. Het aanleren van een resp. Romaanse en Germaanse taal, zal wel gemakkelijker verlopen binnen een tweetalig staatsverband dan indien België zou opgesplitst zijn.

- Vervolgens zou de feitelijke beleidsautonomie van een volkenrechtelijk zelfstandig Vlaanderen, Wallonië (en Brussel) nog beperkter zijn dan deze van het huidige België. In een wereld die in toenemende mate 'interdependent' wordt, doorkruisen 'externe parameters' en beslissingen de beleidseconomie van soevereine staten, vooral van kleine landen met een open economie. Men denke aan de invloed die de dollarkoers en Amerikaanse rentevoet hebben op ons rentepeil, via de enorme kapitalen die zich elektronisch kunnen verplaatsen. Men overwege dat blijkens een recente studie(1) meer dan 30% van de industriële bedrijven in België, vestigingen zijn die toebehoren aan buitenlandse moederondernemingen. Die vaststelling werd gemaakt vooraleer de 'overval' van Carlo de Benedetti op de 'Generale Maatschappij van België' op enkele dagen tijd het aandeelhouderschap van de Generale (en onrechtstreeks de controle over de vele, grote 'werk' maatschappijen die opereren binnen de invloedssfeer van de Generale) heeft 'ontBelgist' en naar Italiaanse en Franse beslissingscentra heeft versast... Indien België reeds zo afhankelijk is van de buitenlandse conjunctuur en beslissingen, dan geldt zulks a fortiori, nog iets meer, voor de nog kleinere en meer open economieën van Vlaanderen, Wallonië (en Brussel).

- In dezelfde orde van gedachten zal ook de verdere éénmaking van Europa de autonomie van de lidstaten meer en meer uithollen, naarmate wetgevende normen worden geharmoniseerd of zelfs ééngemaakt. Welnu, het streven naar autonomie ontleent

grotendeels zijn bestaansreden aan het recht op eigen beleidsinstrumenten. Op economisch vlak ontnemt EEG-integratie, thans in koersversnelling, een aantal instrumenten uit de handen van de lidstaten, of deze nu Vlaanderen, Wallonië (en Brussel) dan wel België zijn.

- Tenslotte zou, wegens de intense verstrengeling tussen de volkshuishoudingen van de huidige deelstaten, in de hypothese van onafhankelijke entiteiten Vlaanderen, Wallonië (en Brussel), toch een hoge mate van feitelijke coördinatie nodig blijken. Enkele concrete voorbeelden mogen zulks toelichten. Om praktische overwegingen zou elk van de nieuw-onafhankelijke staten waarschijnlijk bereid worden gevonden SABENA in leven te houden, in plaats van elk een nationale luchtvaartmaatschappij op te richten. Evolueert SABENA overigens nu reeds niet naar intense samenwerking en wellicht zelfs fusie met luchtvaartmaatschappijen van andere landen? Een gelijkaardig probleem stelt zich voor de Nationale Maatschappij van Belgische Spoorwegen. Quid inzake het net van autowegen? Wie van Brussel naar Luik rijdt langs de E40, heeft de gelegenheid het probleem van de coördinatie tussen een onafhankelijk Vlaanderen en Wallonië te overwegen: hij raast immers opeenvolgend over het grondgebied van de provincies Brabant, Luik, dan weer Brabant, weer Luik, dan Limburg en tenslotte opnieuw Luik... Derhalve zouden voor dergelijke problemen internationale verdragen moeten worden afgesloten tussen de onafhankelijke staten Vlaanderen, Wallonië (en Brussel). Dergelijke afspraken impliceren, hoe dan ook, een derving van beleidsautonomie. Het is trouwens zeer de vraag of, zoals principiële voorstanders van een confederaal model stellen, deze overeenkomsten gemakkelijker tot stand zouden komen tussen twee (of drie) staten, die uit elkaar zijn gegaan in een sfeer van confrontatie, dan wanneer het beslissingsrecht daarover wordt behouden bij het nationale beleidsvlak van een federale staat.

Hierbij weze opgemerkt dat de blauwdruk van staatshervorming is doorspekt met dergelijke confederale opties voor een groot aantal aangelegenheden. Bevoegdheden worden geregionaliseerd, of gecommunautariseerd, maar er wordt onmiddellijk gesteld dat de deelstaten uitgenodigd worden, of verplicht, regelingen uit te werken voor aspecten die een gemeenschappelijke aanpak vereisen (bijvoorbeeld 'wanneer de opsplitsing van een netwerk het algemeen belang zou schaden'). Deze confederale regeling biedt het psychologisch voordeel dat de deelstaten, vanuit een zelfstandige opstelling, zelf mogen beslissen. Maar tevens schept zij aanzienlijke risico's van blokkering door één der deelgenoten. Zullen communautaire meningsverschillen (nota bene niet van de hele gemeenschappen, maar soms slechts tussen politieke verantwoordelijken) bijvoorbeeld het al dan niet aanleggen van een supersnelle spoorweg, en van haar traject, afremmen, alhoewel het toch overduidelijk is dat dit centraal gelegen land met de hoofdstad van de de EEG in het midden, zich niet kan afzijdig houden van dit projekt. Wanneer niet één nationale (zij het paritaire) beleidslaag, maar twee of meer deelstaten een beslissing moeten nemen, is het gevaar voor blokkering op zijn minst even groot.

3/ Een batig saldo ?

Voormelde argumenten pro en contra een splitsing kunnen niet lichtzinnig worden weggewuifd. Het is evenmin mogelijk de algebraïsche optelsom van de plussen en minussen te maken. Zulks zou een afweging veronderstellen van factoren van uiteenlopende aard; dergelijke evaluatie is noodzakelijkerwijze gekleurd door subjectieve

factoren, mede omdat geen overeenstemming bestaat over het relatieve belang van de beoordelingsmaatstaven. Toch is denkbaar en kan de stelling worden verdedigd dat de voordelen (vooral dan het streven naar een zekere autonomie en de uitschakeling van een aantal blokkeringen en dysfuncties die de huidige Belgische staat kenmerken) zouden kunnen opwegen tegen de nadelen. Laten wij derhalve deze stelling als werkhypothese aanvaarden, ook al blijft zij zeer aanvechtbaar. En laten wij overstappen naar de twee andere, belangrijke deelvragen.

B/ Geen meerderheid voor splitsing

Er kan geen twijfel over bestaan dat er momenteel (indien de bevolking zich duidelijk, bij referendum, zou moeten uitspreken voor of tegen het voortbestaan van de Belgische Staat en nopens concrete alternatieven) geen politieke meerderheid bestaat voor een opsplitsing van het land. Evenmin bestaat deze overtuiging bij politieke partijen, tenzij bij marginale, meer extreme groepen. Hoezeer er ook onbehagen heerst bij velen over de huidige situatie (veelal om tegenstrijdige redenen...) toch wordt het behoud van België als een staat, zij het dan een gefederaliseerde, niet in vraag gesteld door de politieke partijen, ook al doen sommige strijdlustige en wazige uitdrukkingen soms het tegendeel vermoeden. Jean-Luc Dehaene, als informateur, heeft zulks onlangs krachtig bevestigd.

C/ Ondoembare Opsplitsing

Men ziet vooral niet in hoe een splitsing praktisch zou kunnen worden doorgevoerd. De (weinig talrijke) voorstanders van een scheiding kunnen geen operationele blauwdruk daartoe voorleggen. Daarvoor zijn er verschillende redenen :

- Er bestaat immers een intense economische verstrengeling in dit land. Vele bedrijven opereren in de verschillende Gewesten en de grote infrastructuur betreft dikwijls meer dan één Gewest, zoals uit voorgaande voorbeelden blijkt.
- Veelal wordt gesteld dat de enorme overheidsschuld (meer dan 6 duizend miljard) de Belgen tot voortbestaan binnen hetzelfde staatsverband dwingt. Dit is inderdaad meer dan een boutade. Meer algemeen zou ook een effectieve 'boedelscheiding' hachelijke, bijna onoplosbare problemen oproepen, die aanleiding zouden vormen voor nieuwe betwistingen. Het is overigens hoogst onwaarschijnlijk dat de scheidende partners, na zoveel geruzie binnen het Belgisch staatsverband, over de beginselen van de opdeling van activa en passiva een akkoord zouden kunnen bereiken. Zelfs indien zulks mogelijk zou blijken, zou voor de opsplitsing en de naslepen ervan, de losprijs van economische achteruitgang gedurende vele jaren moeten worden betaald.
- Belangrijker is evenwel de vaststelling dat een hypothetische onafhankelijkheid van Vlaanderen en Wallonië als dusdanig geen oplossing biedt voor de hete hangijzers, die, alhoewel zij objectief niet zo belangrijk zijn, toch chronisch de spits van de communautaire betwistingen afbijten omdat zij tere gevoeligheden raken die gemakkelijk viscerale reacties doen losbarsten. Hierbij wordt gealludeerd naar het taalstatuut van wat men de 'betwiste' gebieden zou kunnen heten, met name de Voerstreek en andere faciliteitengemeenten, evenals Brussel. Dat thans een regeling is uitgedokterd in de regeringsvoorstellen houdt

verband met het federaal stelsel : tussen deelstaten zijn grenzen getrokken, maar terzelfdertijd worden bepaalde 'faciliteiten' toegekend aan de anderstalige groep. Bij het uiteenvallen van België zou het probleem van deze 'betwiste gebieden' veel scherper oplaaien. Is het echt denkbaar dat deze problematiek dan blijvend zou worden opgelost tussen de leiders van een onafhankelijk Vlaanderen en Wallonië (en Brussel), wanneer zulks nu reeds sinds bijna twintig jaar de ezelsbrug was waarover verschillende regeringen zijn gevallen ? Of zou men dan maar dit probleem moeten beslechten 'op het terrein', met getrokken messen, zoals in Ulster ? Daartoe zijn onze bevolkingen, gelukkig maar, niet bereid.

- De toekomst van Brussel in voormelde hypothese van splitsing zou een bijzonder moeilijk probleem vormen, niet enkel in termen van de territoriale afbakening ervan, maar i.v.m. de vraag of het als een afzonderlijke staat zou bestaan. Het is theoretisch denkbaar dat Brussel als de hoofdstad van een Verenigd Europa, als een soort Washington D.C. zou fungeren. Voorstanders van de splitsing in Vlaanderen en Wallonië kunnen allicht deze wensdroom koesteren, maar daarvoor kan bijna zeker geen consensus groeien bij de lidstaten van de EEG. Het Belgische communautaire contentieux raakt hun koude kleren niet, en anderzijds is de éénmaking van Europa in de richting van een politiek federaal bestel nog niet ver genoeg gevorderd. Zeer belangrijk is dat Brussel, voorheen, vooral in Vlaamse ogen, de splijtzwam van het Belgische verband (omwille van de verfransing van deze stad, gelegen binnen het Vlaams territorium) nu eigenlijk een bindmiddel is geworden in het Belgische, zij het gefederaliseerde, staatsbestel. Wat sommige Franstaligen ook mogen vrezen, Brussel zal nooit een hervervlaamste stad worden (daarvoor is het Franstalige overwicht te groot en groeit het aantal buitenlanders te snel aan) maar van Vlaamse zijde wordt aangedrongen op een evenwaardige rol in de hoofdstad van het land, via aangepaste structuren, o.m. als tegenwicht voor de 'evenwichtsmechanismen' die op het nationale vlak werden uitgedokterd ten voordele van de franstalige gemeenschap. In die zin 'wil Vlaanderen Brussel niet loslaten'. Anderzijds blijkt ook een fusie van Brussel met een eventueel onafhankelijk Wallonië op praktische en economische bezwaren te botsen. Ook beantwoordt deze oplossing waarschijnlijk niet aan de verlangens van de meerderheid van de Brusselse bevolking, zelfs niet de Franstalige, mede omdat daardoor de rol als hoofdstad van het land zou vervallen. De functie die Brussel blijkbaar in toenemende mate zal kunnen vervullen als hoofdstad van Europa is ook van aard om Vlamingen en Walen tot meer samenwerking te bewegen : zoals reeds gesteld, is de toegang tot interessante betrekkingen met een Europese dimensie waarschijnlijk gemakkelijker dan indien Brussel, Vlaanderen en Wallonië buiten het Belgische staatsverband zouden fungeren. Brussel is overigens niet eens meer enkel een tweetalige stad, aangezien zovele vreemdelingen (ongeveer één vierde van de bevolking) een andere taal spreken dan het Frans en/of het Nederlands. Deze tendens tot het gebruik van meerdere talen (vooral dan van het Engels) in EEG verband en in het internationaal zaken- en financiewezen zal zich waarschijnlijk nog verder doorzetten.

- Niet enkel Vlaanderen (i.v.m. de aanwezigheid in Brussel), Brussel zelf (aanzienlijk functieverlies), maar ook Wallonië zou schade lijden bij een uiteenvallen van de Belgische staat. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat de bevolking in de Duitstalige kantons van ons land, in de hypothese van een uiteenvallen van het Belgisch staatsverband, de voorkeur zou uitdrukken (in deze orde) voor vereniging met het Groot Hertogdom Luxemburg of met de Duitse Bondsrepubliek. Enkele jaren geleden bracht een enquête in de provincies Luxemburg en Namen tot uiting dat, weer in dezelfde veronderstelling, een meerderheid

van de bevolking het samengaan met het Groot Hertogdom voorstond. Beide provincies verschillen economisch en sociologisch inderdaad nogal sterk van de industriebekkens in Luik en Henegouwen. In het voorbijgaan weze aangestipt dat het Groot Hertogdom blijkbaar weinig last heeft van taalperikelen en dat het Duits, het Frans en het Letzeburg er vrij vreedzaam samenleven. Is zulks niet één van de factoren die verklaren waarom het Groot Hertogdom, ondanks zijn niet zo gunstige ligging, erin is geslaagd een groot aantal internationale administratieve en financiële functies naar zich toe te trekken ?

- Evenmin is federalisatie een toverformule om een aantal kwalen die de huidige Belgische staat bekliven, weg te werken. Stellig, dure en economisch-suboptimale compensaties tussen Vlaanderen en Wallonië zouden worden uitgeschakeld. Maar inefficiënties van het bestuur, ingevolge bijvoorbeeld de politisering en de wildgroei van ministeriële kabinetten zullen wellicht ook in de deelgebieden verder bloeien. Regionalisering stelt geen einde aan de soms scherpe betwistingen tussen entiteiten binnen dezelfde regio, zoals bijvoorbeeld tussen de havens van Antwerpen en Zeebrugge, of de bekkens van Luik en Charleroi. Een zuiniger besteding van de overheidsmiddelen kan hopelijk voortvloeien uit de bevoegdheidsverdracht naar de deelgebieden; maar daartegenover staat dat de administratieve structuur van het land ingewikkelder wordt en betwistingen over de juiste toedracht van bevoegdheidsperimeters' eveneens tot remmingen en verkwistingen kunnen leiden. De hervorming van 's lands bestuur omvat meer dan een federale uitbouw van bevoegdheden.

III. BELGIE OF DE SIAMESE TWEELING

Zoals ook door verantwoordelijke politici vrij eenstemmig wordt beaamd, blijkt een opsplitsing praktisch onmogelijk, zelfs indien deze, in netto-termen, wenselijk zou zijn. Het land en zijn deelstaten lijken derhalve wel gedoemd om te blijven samenleven, zoals een siamese tweeling die in elkaar is vergroeid, meer via één hoofd dat rationeel denkt dan via één hart van diepe genegenheid. Daarbij komt nog de bijkomende moeilijkheid dat deze tweeling bijna een drieling is, want ook Brussel heeft organisch deel aan dit ingewikkeld, composiet lichaam.

Deze conclusie impliceert geenszins een terugkeer naar unitaire structuren; zulks is overigens niet mogelijk en gaat te zeer in tegen het streven naar meer autonomie in de deelgebieden. De bedenkingen en voorstellen die in het volgende deel worden geformuleerd, situeren zich derhalve binnen een federaal kader: zij strekken er immers specifiek toe een dergelijk kader leefbaar te maken.

De vaststelling nopens het onlosmakelijk karakter van de (federale) staat België, noopt evenwel tot een logische en hoogst belangrijke gevolgtrekking. Omdat de verschillende taalgroepen tot samenleven binnen dezelfde federale staat veroordeeld zijn, bestaat grote behoefte, naast het verder op punt stellen van bevoegdheidsverdrachten naar de deelgebieden, aan het ontwerpen van mechanismen en van bindmiddelen die het functioneren van een federaal stelsel leefbaar maken. M.a.w., de institutionele segmenteringen die uit het federalisatieproces voortvloeien en die de autonomie van de deelgebieden organiseren, moeten terzelfdertijd worden overbrugd door bindingen die dit samenleven zo harmonieus mogelijk maken, vooral dan binnen de beleidslaag die nationaal blijft. Dergelijke bindingen worden overigens door een aantal politieke architecten van het nieuwe België geponeerd, wanneer zij niet enkel pleiten voor een afdoende sterk centraal

gezag, maar ook voor een daadwerkelijke 'Bundestreue'. Steller dezès verwondert er zich evenwel over dat in het politieke debat tot hiertoe, dikwijls met veel ijver verdere verkavelingen van bevoegdheden en het versterken van de autonomie van de deelgebieden worden nagestreefd, terwijl de 'Bundestreue' en het vrijwaren van de zg. 'economische en monetaire unie' weliswaar als een vrome wens worden geuit, zonder dat daartoe concrete maatregelen en mechanismen worden geformuleerd.

Dit is, zoals hieronder wordt gesteld, niet enkel een kwestie van ingewikkelde wetteksten, maar evenzeer van een constructieve houding en mentale instelling. Zoals de oude Romeinen het reeds zegden, vermogen de wetten niets zonder goede zeden. Bij ontstentenis van mechanismen en van houdingen die deze Siamese twee- (of drieling?) leefbaar houden, riskeert het land verder te modderen in steriel geruzie.

Zoals reeds in het voorwoord werd gesteld, staan de beschouwingen die hierna volgen, los van de optie tussen een meerpolig (bijvoorbeeld op provinciale leest) of een in wezen tweepolig federalisme. In beide gevallen is er, omwille van de taalkundige dualiteit van het land, behoefte aan het leggen van 'bruggen' tussen de meer verzelfstandigde deelgebieden. Deze noodzaak is evenwel groter bij een twee- dan bij een meerpolig federalisme, omdat dan de twee hoofdparters vrij frontaal tegenover elkaar staan en geen wisselende allianties tussen een aantal deelgebieden kunnen worden afgesloten.

IV. ENKELE SUGGESTIES

De enkele suggesties die volgen hebben niet de pretentie exhaustief te zijn. Hopelijk kan deze korte lijst, mits wat creatieve verbeelding, worden aangevuld met een aantal nuttige suggesties. Evenmin zijn de gemaakte voorstellen tot in hun wettelijke details uitgewerkt. Het beperkte opzet van dit artikel bestaat er wezenlijk in bij te dragen tot het openen van enkele denkpijsten. Een belangrijke overweging daarbij is dat vele van de betwistingen gefigeerd zijn tot een starre loopgrachtenoorlog, uitgevochten met steriele (en vaak tegenstrijdige) juridische argumenten, waarin de eigen stellingen worden bevestigd als heiligmakend en als 'onbespreekbaar'. Een eerste reeks voorstellen hebben betrekking op de actieve bevordering van tweetaligheid; een tweede reeks betreffen bepaalde institutionele regelingen die moeten toelaten het beleid dat nationaal blijft efficiënter te maken. Tenslotte wordt afsluitend gepleit om de communautaire twisten te relativiseren tot hun ware, en toch in wezen vrij beperkte proporties.

A/ Bevorderen van twee- (en meertaligheid).

1. Taalproblemen als belangrijkste twistappel

De eerste groep suggesties m.b.t. het taalvraagstuk gaat uit van de onbetwistbare vaststelling dat de wortel van de communautaire twisten, vooral dan m.b.t. de 'punctuele' problemen (Voeren, de taal van mandatarissen in faciliteitengemeenten, het taalstatuut van gemeenten rondom Brussel) die de politieke wereld en de publieke opinie het meest beroeren, van taalkundige aard is, d.i. het gebruik van het Nederlands en/of het Frans betreffen.

Weliswaar geven andere problemen ook aanleiding tot nogal hoog oploeiende betwistingen. De verdeling van subsidies in de zg. nationale sectoren heeft tijdens de economische crisis van de jaren zeventig de communautaire ruzies hevig doen opflakkeren; zij zijn nu evenwel geluwd, nadat (financieel dure) oplossingen voor Cockerill-Sambre en de Kempense Kolenmijnen werden op punt gesteld. De mogelijke tegenstellingen inzake economisch beleid tussen uiteenlopende partijpolitieke meerderheden in Wallonië (meer centrum-links) en Vlaanderen (centrum-rechts) zijn vandaag weinig relevant; in België waren, ondanks veel verbaal geweld, de tegenstellingen terzake nooit extreem; bovendien laat de noodzaak om onze internationale concurrentiekracht te vrijwaren en het tekort in de overheidsfinanciën nog beduidend verder terug te dringen, slechts weinig vrijheidsgraden aan politieke partijen om een economisch regeringsprogramma aanzienlijk om te buigen in de richting van hun filosofische voorkeuren. Nooit wellicht waren de partijen, over het partijpolitieke spectrum heen, terzake zo weinig van elkaar verwijderd. De 'twee snelheden' aan dewelke de Vlaamse en Waalse volkshuishoudingen evolueren, constitueren evenmin een fundamenteel verschil. In andere federale landen zijn dergelijke verschillen veelal veel groter. Indien de groeivoet in Vlaanderen sinds vele jaren iets hoger was dan in Wallonië, dan toch bereikte het groeiritme in Vlaanderen helemaal niet een Japans tempo... Bovendien is dergelijke discrepantie omkeerbaar, zoals ook politieke meerderheden in elke deelstaat zich kunnen wijzigen. In het tweede semester van 1987 bijvoorbeeld, groeide de industriële productie in Wallonië sneller dan in Vlaanderen. Het zijn derhalve vandaag niet langer communautaire tegenstellingen in economische doctrines of belangen die regeringen ten val brengen of de vorming van een nieuwe regering bemoeilijken, maar wel voormelde taal- en communautaire problemen (alsook het nieuw opgedoken probleem van de 'financiering van Gewesten en Gemeenschappen', bij aanzienlijke uitbreiding van bevoegdheden voor de deelstaten).

2. Nieuwe sociologische basis

Voormelde specifieke taalproblemen verpesten het politiek klimaat, mede omdat zij emotioneel worden benaderd en aangevoeld. En nochtans gaapt er een grote kloof tussen, enerzijds, de verbeterheid waarmede politieke partijen, sommige editorialisten en het kleine deel van de publieke opinie dat de gebeurtenissen niet apathisch gadeslaat, hun stellingen poneren en juridisch onderbouwen, en anderzijds, de toestand 'op het terrein'.

De verhouding tussen landgenoten in 's lands twee grote taalgroepen is immers aanzienlijk verbeterd, met name in Brussel. Irriterende incidenten kunnen zich nog voordoen, maar zijn veel minder talrijk dan voorheen. De diepere reden voor deze verbetering ligt in het feit dat meer en meer landgenoten het nut, ja, de noodzaak van een goede kennis van de tweede landstaal erkennen en ook bereid zijn daartoe een inspanning te leveren. Onze kranten liegen er niet om. Zij vertonen immers een opvallende paradox: terwijl editorialisten veelal het eerste blad kruiden met de reeds gekende, 'niet bespreekbare' standpunten van de eigen taalgroep en de schuld van onbegrip en ruzies in de schoenen van de andere deelstaat schuiven, leert de lezer uit de laatste bladzijden van de krant dat voor een groot aantal plaatsaanbiedingen in de privé-sector (ook voor degene, die niet een hoog peil halen) de grondige kennis van de twee landstalen (en veelal ook van andere...) is vereist.

In allerlei officiële lichamen en werkgroepen is het vrij courant geworden dat elke deelnemer zich in de eigen taal uitdrukt, maar tevens een afdoende, zij het wellicht enkel een 'passieve' kennis van de andere landstaal bezit, zodat simultaanvertaling achterwege kan worden gelaten. In de universiteiten stelt men vast dat meer studenten dan voorheen een gedeelte van hun undergraduate studies in een anderstalige universiteit verrichten, of via een extra postgraduate jaar in een anderstalige universiteit, een diepgaande kennis van de tweede landstaal wensen te bereiken.

Deze ontwikkelingen suggereren tevens dat thans de psychologische en sociologische basis aanwezig is om bepaalde mechanismen tot het aanleren en het toepassen van twee (en meer...)-taligheid uit te bouwen. Dit betekent geenszins dat een Vlaming of een Franstalige zijn eigen taal en gevoeligheden moet afzweren. Zoveel als zeker zal evenwel een tweetalige meer begrip kunnen opbrengen voor de standpunten van de 'andere groep' en zal hij ervaren hoezeer stereotype percepties een vertekend beeld ophangen. Bovendien betekent een meer verspreide beheersing van de andere landstaal een troef voor het beroepsleven, terwijl ze ook zou toelaten, zoals hieronder wordt toegelicht, de nationale beleidsdraag efficiënter te structureren.

Dergelijke recente tendensen zijn evenwel slechts symptomen van twee, meer fundamentele ontwikkelingen. Enerzijds is, zoals steller dezès in 1966 hoorde verwoorden door een vooraanstaand Belgisch bankier aan zijn buitenlandse collega, 'het Vlaams thans een sociologisch respectabele taal geworden'. Dit is nieuw voor België. Inderdaad, voorheen, en stellig voor de tweede wereldoorlog, toen het Vlaams op nationaal vlak nauwelijks meetelde, in Vlaanderen zelf de elites grotendeels waren verfranst en de beschaafde omgangstaal er weinig was verspreid, was zulks niet het geval. Anderzijds is de grondige, actieve kennis van de andere landstaal niet langer meer het monopolie van de Vlamingen, stellig niet meer in de jongere generaties.

Deze relatief nieuwe sociologische realiteit van bereidheid en zelfs van verlangen tot het aanleren van de andere landstaal (en van andere talen), biedt ruimte om enkele 'bruggen te bouwen' die een federaal België met twee hoofdpartners behoeft om leefbaar te zijn.

3. Mogelijke Maatregelen

Welke concrete maatregelen kunnen worden overwogen? Degene die hier worden gesuggereerd, zijn bepaald niet revolutionair maar zouden veel kunnen bijdragen tot een beter klimaat en een meer efficiënt functioneren van de nationale beleidsdraag.

Hierbij wordt geenszins gepleit voor de invoering van veralgemeende officiële, zegge administratieve tweetaligheid in het hele land. Deze formule werd in 1932 door de Franstaligen afgewezen en zou vandaag, zowel in Wallonië als in Vlaanderen, op vrij algemene weerstand botsen, zij het om uiteenlopende redenen. Deze oplossing is overigens niet wenselijk, want zij is geenszins vereist voor een vreedzaam samenleven van de gemeenschappen. Het zou immers weinig zinvol zijn een federaal bestel uit te bouwen dat in wezen in de taaldualiteit zijn bestaansreden vindt, om dan nadien de taalintegriteit in de eigen Gemeenschap ongedaan te maken.

- Vooreerst zou de studie van de tweede landstaal in het middelbaar onderwijs verplicht moeten worden gesteld, in plaats van, zoals nu, de keuze te laten met een derde taal (vooral het Engels). Zulks negeert helemaal niet het belang van nog andere talen, meer bepaald van het Engels. Maar wie het objectief van een goed functionerende, gefederaliseerde Belgische staat poneert, moet ook de middelen daartoe in koop nemen. Bovendien kan de basiskennis van het Engels vrij gemakkelijk worden aangeleerd door wie onze twee landstalen beheerst. Het Engels heeft met name met het Frans een groot gedeelte van de woordenschat gemeen (alle woorden op 'ion') terwijl het qua syntaxis en ook voor heel wat woorden nauw aansluit met het Nederlands. Het Frans is voor de Vlaming ook een invalspoort tot het aanleren van het Spaans of het Italiaans; wie als Franstalige het Nederlands beheerst, zal ook gemakkelijker toegang krijgen tot het Duits. De zoëven vermelde vreemde talen hebben weliswaar niet de uitstraling van het Engels, maar zijn toch niet onbelangrijk in EEG- en in internationaal verband.

- Vervolgens zou tot het uitoefenen van een aantal relatief hoge openbare ambten in de nog nationale beleidslaag en voor bevorderingen, de vereiste van een afdoende tweetaligheid moeten worden gesteld. De huidige taalkaders in ministeries voorzien weliswaar het toetreden tot een tweetalig kader (mits het bewijzen van een goede kennis van de andere landstaal), maar deze tweetalige ambtenaren genieten daarvoor geen extra-voordelen; zij mogen weliswaar in het éne of het andere taalkader hun loopbaan voortzetten, maar aan hen wordt geen taaladjunct toegevoegd; inzake werkvolume worden zij derhalve veelal gepenaliseerd. Bovendien zijn de taalkaders netjes afgemeten : evenveel voor Franssprekenden als voor Nederlandstaligen (elk 40 % van de hogere ambten, vanaf graad I3), met de mogelijkheid voor elk om tot het tweetalig kader te behoren (elk 10 %). De nadruk ligt derhalve op scheiding in taalgroepen, niet op de verspreiding van tweetaligheid.

De bevordering van meer tweetaligheid zou bijdragen tot een veel beter klimaat, een aantal steriele twisten uitschakelen en tevens de kwaliteit van hogere ambtenaren verbeteren. Het is verontrustend te moeten vaststellen dat bijvoorbeeld in de ASLK en zelfs de 'Nationale Bank' ruzies zijn ontstaan i.v.m. het opvullen van 'taalkaders'. Daarbij wordt een bestendige betwisting ingebouwd over de vraag of men nu de 50/50, een 55/45 of welk criterium dan ook moet aanhouden. Moet zulks gebeuren volgens de bevolkingscijfers ? of volgens de behoeften van de dienst ? En nochtans moeten ongetwijfeld ook deze ambtenaren, die internationale transacties afwickelen, goed het Engels beheersen dat nu eenmaal de 'lingua franca' van het internationale financiewezen is. Dan wordt toch vereist dat de betrokkenen boven de kennis van hun eigen landstaal uitstijgen... Tweetaligheid van ambtenaren boven een bepaald niveau zou deze opdelingen overtuigend maken en de efficiëntie van de desbetreffende instellingen verbeteren. In de privé-sector is twee- en meertaligheid overigens zeer dikwijls vereist voor leidinggevende betrekkingen.

Momenteel wordt een afdoende kennis van de tweede landstaal voor nationale ambten van hoog niveau, wettelijk niet en de facto zelden als eis gesteld. Bij gepolitiseerde benoemingen in de publieke sector is het overigens veelal lonender zich scherp te profileren binnen één taalgroep, dan meertaligheid te laten blijken; deze kan zelfs de verdenking van lauwheid oproepen... De voorgestelde maatregel zou derhalve, meer dan voorheen, rekening houden met de bekwaamheid van de kandidaten, de politisering helpen indijken en ertoe bijdragen, op het nationale vlak een sfeer te scheppen waarbij,

meer dan thans, een beleid ten gunste van het hele land zou worden gevoerd. Zo zou men inderdaad ook bijdragen tot de 'stevige beleidslaag' op het nationale vlak, die door velen terecht als een essentiële component van een federaal stelsel wordt beschouwd.

Een gelijkaardige vereiste zou kunnen worden gesteld voor de uitoefening van uitvoerende ambten door verkozenen op het nationale vlak, in het officieel tweetalig gewest Brussel en in de 'betwiste gebieden'. Opvallend is bijvoorbeeld dat nu reeds aan kandidaten eerste-Minister, indien niet in rechte, dan toch in feite, de eis van actieve tweetaligheid wordt gesteld; blijkbaar is ook tweetaligheid een positieve factor bij de aanduiding, door de politieke partijen, van hun top-regeringsleden. Toegegeven moet worden dat vandaag het hete hangijzer van Voeren en andere faciliteitengemeenten rond deze vraag van de taalkennis van verkozen mandatarissen cirkelt. Maar een bredere en minder krampachtige kijk op het taalvraagstuk, zoals hier wordt uitgestippeld, zou ook voor dergelijke stekelige vraagstukken een algemeen aanvaardbare oplossing naderbij brengen.

Twee aspecten van de voorgestelde regeling vergen nog enige toelichting. In ons voorstel zou de eis tot afdoende kennis van de tweede taal beperkt worden tot de nationale beleidslaag en zich niet uitstrekken tot de besturen op het vlak van Gemeenschap en Gewest. Ook werd gesproken over een 'afdoende' beheersing van de tweede landstaal. De meting van de kwaliteit van kennis van de tweede taal is uiteraard een moeilijke opgave en blijft enigermate subjectief. Het gaat niet op een perfecte kennis, geschreven en gesproken (en zonder accent), van de tweede landstaal te vereisen. Slechts weinigen kunnen dit niveau bereiken. Een voldoende passieve kennis die toelaat teksten en mondelinge uiteenzettingen in de andere taal te begrijpen, zou het gestelde doel reeds in hoge mate verwezenlijken. De maatregelen die aansluitend worden gesuggereerd zouden overigens veel betrokkenen doen uitstijgen boven een passieve kennis tot een degelijke actieve kennis.

- Een andere maatregel strekt er toe het aanleren van de andere landstaal te vergemakkelijken, ook op het universitair vlak. Thans mag op het undergraduate vlak in Vlaanderen en Wallonië geen enkele cursus (andere dan de eigenlijke taalcursussen) worden gedoceerd in een andere dan de eigen taal. In Brussel mag zulks wel : aldus hebben ICHEC en VLEKHO een overeenkomst gesloten waarbij studenten, in hun curriculum, enkele lessen mogen opnemen die in de anderstalige instelling worden gedoceerd. Waarom kan zulks ook niet, voor een beperkt aantal vakken, worden toegelaten respectievelijk in Vlaanderen en Wallonië? Er bestaat immers, zoals hierboven opgemerkt, duidelijk vraag vanwege veel studenten voor een betere beheersing van de tweede landstaal. Waarom niet het aanbod daartoe uitbouwen, zonder dat aan de wezenlijke taalhomogeniteit van Vlaanderen en Wallonië wordt geraakt ?

- In dezelfde orde van gedachten zouden echte tweetalige, middelbare scholen en zelfs lagere scholen kunnen worden opgericht, waar deze het meest nuttig zijn, met name in Brussel. Nu bestaan er internationale scholen, o.m. voor EEG-ambtenaren, waar in twee talen vakken worden onderwezen. Het is overigens een andere paradoks dat onlangs een vooraanstaand leider van een politieke partij met communautair profiel, het voorstel formuleerde om in Brussel, met het oog op een betere integratie van jongeren van gastarbeiders, bijvoorbeeld uit Turkije of Marocco, bi-culturele scholen op te richten. Welke ook de verdienste moge zijn van dit voorstel, toch dient men zich de vraag te stellen waarom

tweetalige scholen (d.i. in dewelke in het Nederlands en Frans wordt onderwezen) uit de boze zijn in Brussel ? Uiteraard zouden ééntalige scholen blijven bestaan, ware het maar omdat niet alle jongeren de hogere eisen van een tweetalige school kunnen waarmaken.

B/ Enkele Institutionele Regelingen

Ook sommige institutionele regelingen kunnen er krachtig toe bijdragen, de leefkansen van de Siamese tweeling België gaaf te houden. Hier worden slechts enkele suggesties gemaakt, mede omdat steller dezès geen constitutionalist is en de concrete uitwerking van ideeën terzake ingewikkeld kan zijn. Het uitgangspunt daarbij wordt thans door praktisch alle waarnemers van de huidige Belgische realiteit beaamd, met name dat de splitsing van de voorheen nationale partijen als gevolg heeft dat deze nu nog slechts verantwoordelijk zijn voor de eigen kiezers en publieke opinie. Bij oplopende communautaire twisten kan een politieke formatie ongestraft, d.i. zonder electoraal in het ongelijk te kunnen worden gesteld, alle schuld aanrekenen aan de partijen-langs-de-andere-kant... inclusief de ideologisch-verwante zusterpartij. De gesplitste partijen kunnen ook in de verleiding komen meer belang te hechten aan een dominante positie binnen hun eigen Gemeenschap of Gewest, dan een belangrijke rol te ambiëren op het nationale vlak. Zelfs zonder dat kwaad opzet in het spel is, ontstaat al vlug een manicheïstische polarisatie in de publieke opinie rond punctuele problemen of zelfs rond onvoorzichtige of kwetsende uitspraken van politici van de andere zijde —afsof deze laatste alle schakeringen van de openbare opinies in de desbetreffende taalgroepen weerspiegelen. Sartre wordt aldus bewaarheid 'l'enfer, c'est les autres'. De waarheid, die veelal veel grijzer is dan zwart-wit (tegen)stellingen voorhouden, wordt zodoende verduisterd en eerlijke, door objectieve elementen geschraagde compromis-oplossingen, krijgen minder kans. Aldus ontstaat geen dialoog, maar wordt, zoals bij Pirandello, het dovemansgesprek voortgezet, want 'elkeen heeft zijn waarheid'.

- Een waardevolle bijdrage tot een efficiënte nationale beleidslaag en tot pacificatie zou er in bestaan, voor datzelfde nationaal niveau, een aangepaste nationale politieke structuur op te zetten. Zulks vereist dat wetgevende mandaten op het nationale vlak en op dat van de deelstaten, door verschillende gekozenen worden uitgeoefend; over deze, hoogst noodzakelijke hervorming, bestaat blijkbaar een hoge mate van eensgezindheid, maar niet alle tegenstand is overwonnen. Eén der wetgevende kamers op het nationale vlak zal belast zijn met legislatief werk voor de bevoegdheidsdomeinen die nationaal zullen blijven.

- Het omvormen van het hele land tot één electorale kiesomschrijving zou uiteraard voormeld manicheïsme in hoge mate ontladen. Dergelijke maatregel zou er de thans gesplitste partijen als vanzelf toe brengen voor de nationale beleidsvraagstukken een gemeenschappelijk standpunt te bepalen, in het licht van hun levensbeschouwelijke opties. Vormen van samenwerking, misschien zelfs hereniging, zouden bevorderd worden. Een bijkomend voordeel zou erin bestaan dat toonaangevende figuren in de partijen die in aanmerking komen voor het eerste ministerschap of andere topfuncties, zich op deze wijze in het hele land kunnen profileren. Stellig, niets zou beletten dat een aantal kandidaten van partijen die het hele land bestrijken, of zelfs van degene die zich tot één landsgedeelte richten, ééntalig zijn en verkozen worden. Zij zouden worden voorgedragen op lijsten die ééntalige Walen en Vlamingen en tweetaligen van uiteenlopend niveau kunnen omvatten. Maar als vanzelf zouden de kandidaten die meertalig zijn en een meer

nationale visie kunnen opbrengen, beter aan bod komen. Zulks zou tevens de vorming van een nationale regering vergemakkelijken en de huidige, hierboven vermelde communautaire arbitrages (bijvoorbeeld inzake budgettaire toewijzingen voor infrastructuur) die nu zozeer het nationale beleid uithollen (en het in feite omvormen tot een paritair, confederaal model) enigermate terugdringen. Althans één partij heeft deze wellicht gedurfd, maar toch hoogst nuttige omvorming van de kiesomschrijving tot één enkele nationale ruimte, onderschreven. Steller dezès maakt zich evenwel geen illusies over de haalbaarheid, vooralsnog, van dergelijk systeem, zolang ideologisch-verwante maar taalkundig-gesplitste partijen niet opnieuw meer samenwerking hebben waargemaakt op het nationale vlak.

- Waar zulks het meest voor de hand ligt, met name in Brussel, zou men ook (in tegenstelling tot wat in het regeerakkoord is ingeschreven) echte tweetalige partijen moeten toelaten, niet enkel bij de gemeenteraads-, maar ook bij parlements- en regionale verkiezingen. Onder echte tweetalige partijen worden hier lijsten verstaan die het bevorderen en daadwerkelijk uitoefenen van tweetalige structuren in de hoofdstad nastreven en waarop kandidaten uit de twee taalgemeenschappen en effectief tweetaligen zouden optreden. Dergelijke lijstvormingen, gegroeid uit traditionele of andere partijen, kunnen communautaire polarisaties helpen verzwakken en werkzame oplossingen voor Brussel naderbij brengen.

- Aangezien culturele en onderwijsmateries worden overgedragen aan de Gemeenschappen, is het ook aangewezen dat tussen beide verdragen worden afgesloten die in de vermelde domeinen bepaalde vormen van samenwerking organiseren. Thans bestaan er een aantal niet-officiële initiatieven terzake, bijvoorbeeld tussen universiteiten uit de twee taalgebieden, of taallessen voor jongeren uit de andere Gemeenschap. Officiële akkoorden zouden er moeten op gericht zijn, niet enkel het aanleren van de andere taal te bevorderen, maar ook de bekendheid met de cultuur van de andere gemeenschap (literatuur, toneel) te verbeteren. Het is nogal paradoxaal dat met verre landen en culturen, bijvoorbeeld met China of Bolivië, vriendschaps- en culturele akkoorden zijn afgesloten, terwijl in eigen land de federalisatie het risico inhoudt dat de twee Gemeenschappen, bij de verantwoorde opbouw van hun eigen cultureel profiel, onvoldoende oog hebben voor wat er bij hun naaste geburen, binnen hetzelfde staatsbestel, gebeurt. Terzake kan met name de pers een nuttige rol vervullen : te zelden worden de kolommen opengesteld voor de opvattingen van mensen uit het andere taalkundige kamp, laat staan voor bijdragen in een andere taal...

V. TOT BESLUIT

Volgende beschouwingen ronden deze studie af:

Vooreerst weze herhaald dat de communautaire twisten in niet geringe mate voortspruiten uit gevoelsmatige houdingen, waarbij symbolen en projecties van prototypen vaak tot hyperbolische en onverantwoorde veralgemeningen leiden ('de Walen, of de Vlamingen zijn nu eenmaal (onverbeterlijk) zo...'). Het is derhalve aangewezen dat deze problemen ook zoveel mogelijk aan de basis worden aangepakt. De bevordering van de kennis van de tweede taal, via de hier gemaakte en hopelijk ook andere suggesties, kunnen er veel toe bijdragen de posities te versoepelen. Als dusdanig bieden deze

suggesties wel geen pasklare oplossingen voor bijvoorbeeld het statuut van Voeren of van de faciliteitengemeenten, maar zij bevorderen een klimaat dat oplossingen naderbij brengt. Indien ook het onderwijs een meer actieve rol vervult om de kennis van de andere landstaal bij te brengen, kan de verhouding tussen de twee taalgemeenschappen veel minder antagonistisch worden. Nog afgezien van het feit dat twee- en meertaligheid meer dan ooit, aan de vooravond van de 21e eeuw, een troef is voor de loopbaan van de betrokkenen.

Vervolgens werd hier onderlijnd dat in dit land, sinds enkele decennia en sinds de hevige taaltwisten van de zestiger jaren, heel wat is veranderd. De sociologische en psychologische basis tot meer officiële tweetaligheid, waar dit zinvol is (o.m. in de nationale administratie, in Brussel) is thans aanwezig. Alhoewel deze nieuwe situatie door heel wat personen wordt erkend, toch blijven politieke partijen te zeer verstarde, traditionele standpunten verdedigen, wellicht uit vrees door het radicale deel van hun achterban te worden aangevallen. Een meer onbevangen houding, uitgaande van de veranderende situaties, vanwege de politieke mandatarissen en meer moed om ook publiekelijk en in de 'confrontaties' voor de media te durven verkondigen wat binnenskamers wordt toegegeven, zou veel bijdragen tot een beter klimaat en tot een werkzaam federaal bestel. Dergelijke, meer waarheidsgetrouwe houding zou ook steun vinden bij de zeer velen die in communautaire aangelegenheden meer 'gematigde' stellingen aankleven, zonder federale structuren te verwerpen, maar waarvan de gedempte stem weinig weerklinkt in de politieke arena.

In dit verband weze ook onderlijnd dat, zoals zulks in elk mensenleven het geval is, constructieve houdingen meer psychische en materiële welstand waarmaken dan antagonistische opstellingen. Een meer positieve instelling langs weerskanten veronderstelt evenwel het wegebben van een diepgeworteld wantrouwen. Daartoe kunnen de hier gemaakte suggesties bijdragen. De politieke partijen en de bevolking moeten leren leven met en in een federale staatsstructuur. Dit vergt én een gehechtheid aan de eigen taal en Gemeenschap, én de bereidheid, in respect voor de andere Gemeenschap, schikkingen te aanvaarden opdat de nationale beleidslaag efficiënt zou kunnen functioneren. Deze opgave is des te dwingender in een tweeledig federalisme, met zijn ingebouwde scherpe tegenstellingen. Latere geschiedschrijvers zullen waarschijnlijk toelichten hoezeer de lange mars naar een federaal systeem — sinds 1968 — niet enkel een aantal tegenstellingen heeft aangescherpt maar ook een hoge economische kost heeft geëist. Premier Martens heeft ooit gezegd dat zijn eerste regering gedurende twee jaren geremd was in het voeren van een economisch beleid — lees, een hoogst nodig herstelbeleid — omdat zoveel energie werd opgeslorpt door communautaire problemen. Hoeveel tientallen miljarden overheidsdeficiet moeten op het debet worden ingeschreven van de herhaalde regeringscrisissen, uitgelokt door communautaire twisten ?

Tenslotte nog dit. Enkele jaren geleden werd in sommige unitaristische kringen nog gesteld dat taal- en communautaire tegenstellingen 'valse problemen' zijn. Dit is niet juist, aangezien precies deze problemen zoveel politieke heibel blijven verwekken. Maar anderzijds is het wenselijk dat de publieke opinie en de politieke mandatarissen deze problemen zouden leren relativeren en tot hun ware proporties terugschroeven, en zulks in verschillende opzichten. Immers :

- Gelukkig hebben tot hertoe de taal- en communautaire tegenstellingen in ons land veel verbaal geweld, maar weinig of geen handgemeen, of ergere aggressies — zoals in Ulster, Baskenland of Corsica — verwekt. Sinds enkele jaren is ook de decibel van de

controversen gedaald, met name in Brussel — behoudens dan inzake de (qua statuut) 'betwiste gebieden'. Zoals Koning Boudewijn in zijn nieuwjaarsboodschap van 1987 herinnerde, leven op de taalgrens die het land sinds de vroege middeleeuwen doorkruist, de twee gemeenschappen meestal vreedzaam samen. Een land dat de wijsheid van niet-gewelddadigheid kan opbrengen, moet ook in staat zijn een aantal aanslepende en irriterende, maar relatief onbelangrijke problemen bevredigend op te lossen.

- Ook het belang van de federalisering als hefboom van meer autonomie voor de deelgebieden, mag niet worden overschat. In een optimale federatie (die niet mag worden verward met een maximale overdracht van bevoegdheden) kan men niet ver gaan in de opdeling van economische beleidsinstrumenten, indien men distorties wil vermijden die de zogenaamde 'economische en monetaire unie' zouden ontwrichten. Zulks is vooral het geval in een kleine geografische ruimte zoals de Belgische, omdat hier zg. overzijpelingsseffekten vlug optreden. De Europese éénmaking zal overigens de ruimte om in de deelgebieden en op het Belgische vlak een autonome politiek te voeren, met eigen, gedifferentieerde maatregelen, aanzienlijk verengen. Het landbouwbeleid en datgene inzake diverse instrumenten van buitenlandse handel (met name, invoerrechten) bijvoorbeeld is reeds helemaal onttrokken aan het nationaal niveau; a fortiori, heeft regionalisering ervan geen zin.

- Meer algemeen is de beleidsautonomie van kleine landen met een open economie in veel opzichten een illusie in een wereld die vlug kleiner wordt. Beslissingen die onze welvaart, ja ons voortbestaan als Gemeenschap en als land determineren, worden dikwijls elders genomen, in Washington, Moskou of in andere machtscentra. Het is een sobermakende gedachte dat Vlaanderen, Wallonië en zelfs België de omvang hebben van één atoombom. In dergelijke beslissingen over leven en dood hebben wij weinig of geen inspraak. Het relativiseren van het belang van de communautaire problemen in eigen land weze derhalve geen alibi om deze te negeren, maar wel om redelijke en realistische oplossingen na te streven en om niet zoveel energie te besteden aan relatief-onbelangrijke problemen, die overigens het buitenlands imago van ons land en van zijn deelgebieden schade toebrengen. De krachtige uitbouw van de EEG, en hopelijk van een Europa waarin de spanningen tussen Oost en West luwen en het gevaar voor apocalyptische oorlogen vermindert, constitueren twee levensgrote opgaven omdat zij, meer dan wat ook, onze welvaart en voortbestaan conditioneren en omdat sinds voor kort de vooruitzichten in beide domeinen vrij hoopgevend zijn geworden.

Sylvain Plasschaert,

20-04-88

eindversie 22-07-88

(1) Soenen L. en Van Den Bulcke D., Belgium's largest Industrial Companies : A Comparison of size and financial Performance between Foreign and Belgian Owned Firms, Management International Review, 1988, 1.

Klassiek federalisme en de sanering van de openbare financiën in België. (1)

door Dr. G. d'Alcantara

KU Leuven en Universiteit van Antwerpen (UFSIA)

Deze bijdrage ontwikkelt de economische basiskoncepten en argumenten die nodig zijn om in te zien dat klassiek federalisme en saneren van de overheidsfinanciën tesamen kunnen en moeten verwezenlijkt worden.

Federalisme is een economische must in deze tijd, want een korrekst uitgevoerd klassiek federalisme laat toe om het overheidsgeld beter uit te geven maar ook om minder overheidsgeld uit te geven voor deze kollektieve voorziening.

De zo verregaande en zo korrekst mogelijke doorvoering van klassiek federalisme houdt tevens de oplossing van de kommunautaire verhoudingen in. Het biedt een unieke gelegenheid tot kwalitatieve verbetering van de overheidstussenkomst in het ekonomisch gebeuren en tot de sanering van de overheidsfinanciën.

In een eerste paragraaf wordt gewezen op resultaten die, in het verlengde van het werk van Prof. W. Moesen (2), de statistische illustratie geven van het feit dat, in het geïndustrialiseerde westen, federale staten een gemiddeld 10.5% lagere totale belastingsdruk genieten dan de centralistische staten.

De reden wordt in een tweede paragraaf toegelicht. Het klassiek federaal model laat een konsekwente toepassing toe van het kongruentiebeginsel. Volgens dit beginsel moet de gebruiker van kollektieve voorzieningen ook de beslisser en de betaler ervan zijn. Hierdoor zal de vraag naar kollektieve voorziening beperkt blijven tot het optimaal niveau en zullen de beleidsverantwoordelijken een efficiënte allokatie nastreven.

Het niveau (nationaal, gewestelijk, gemeentelijk,...) waarop dit kongruentiebeginsel voor een bepaalde kollektieve voorziening wordt toegepast, hangt af van een objektief criterium, namelijk de aard en de gebruikssfeer van elke kollektieve voorziening.

(1) Bijdrage tot de debatavond van de "Vereniging voor politieke en sociale studies" op donderdag 28 april 1988.

(2) W. Moesen en J. Vanneste, De koppeling van de grote operaties, UFSIA, mimeo, 1988.

De derde paragraaf verklaart waarom in België het saneringsproces niet werd doorgevoerd samen met het zogenoemd "sui generis federaliseringsmodel". De reden hiervoor is dat het kongruentiebeginsel niet wordt gerespekteerd, meer bepaald in het geval van de allokatie van publieke goederen of kollektieve voorzieningen.

1. Federalisme en fiskale druk

Hierbij baseert men zich op synthese resultaten van een recente door de auteur gemaakte studie, die in het verlengde ligt van de wetenschappelijke studie van prof. Dr. Wim Moesen van UFSIA.

Zoals uit de gedetailleerde tabellen (in bijlage) kan worden afgelezen, ligt in 1984 de fiskale en parafiskale druk gemiddeld op 44.5% in centralistische staten en op 34% in federale staten, een drukverschil van 10.5 dus. Hierbij onderscheidt men de groep van de centralistische staten (België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Nederland, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk, Zweden) en de groep van de federale staten (Australië, Canada, West-Duitsland, Oostenrijk, USA, Zwitserland). Verder werd geconstateerd dat tussen 1968 en 1984 de stijging van deze totale fiskale druk in de centralistische staten 8.8% en in de federale staten 5.8% is geweest over deze periode van 16 jaar (3% minder dus).

Wat betreft het uitgavenaandeel van de overheid in % t.o.v. het Bruto Binnenlands Produkt (B.B.P.) zijn de resultaten nog scherper :

centralistische staten 53.7% en federale staten 41.6% : verschil van 12%, waarvan 7.2% voor de uitgaven van de centrale en lokale overheid en 4.8% voor de sociale zekerheid. Dynamisch bekeken is de stijging van dit uitgavenaandeel tussen '68 en '84 in centralistische staten 15% en in federale staten 10.3% : verschil van 4.7%, waarvan ongeveer de helft (2.4%) voor de centrale en lokale overheid en de helft (2.3%) voor de sociale zekerheid.

2. Toepassing van het kongruentiebeginsel

De hierboven gemaakte ex-post statistische konstatering dat federale staten zuiniger zijn, (dit is dus niet een automatisch en kausaal mechanisme) is niet tegensprekelijk. Maar waarom bestaat er deze scherpe relatie tussen federaal stelsel en indijking van de fiskale druk en overheidsuitgaven ?

Het antwoord hierop moet men in verband brengen met het kongruentiebeginsel (door anderen ook het ekwivalentieprincipe genoemd) van de publieke financiën. Het federaal model, wanneer het korrekt is opgevat ten minste, voert het kongruentiebeginsel konsekvent door op alle niveaus : op gemeentelijk en provinciaal niveau, op gewestelijk en op kommunautair niveau, maar ook op nationaal niveau.

Wat zegt het kongruentiebeginsel :

- het gebruiken van (of het genieten van)
- het beslissen over (of het verantwoordelijk zijn voor kwantiteit en kwaliteit)
- en het betalen van (of het financieren van)

kollektieve voorzieningen - ook publieke goederen genoemd - moet gebeuren op kongruente manier, dit wil zeggen door dezelfde groep van burgers.

Kollektieve voorzieningen zijn bijvoorbeeld :

- de verkeersveiligheid in de straten van een dorp : de gebruikers zijn in grote mate de dorpelingen zelf; de beslissers zouden de vertegenwoordigers van de dorpelingen moeten zijn; de financiële last zou door de dorpelingen zelf gedragen moeten worden. Een uitstekend voorbeeld van de toepassing van dit beginsel vindt men in de werking van de Zwitserse gemeentelijke democratie waar elke nieuwe uitgave door alle bewoners van de gemeente wordt goedgekeurd.
- de veiligheid van de grenzen en de integriteit van het nationaal territorium : de gebruikers zijn alle ingezetenen van het land; de beslissers zouden de vertegenwoordigers moeten zijn van alle ingezetenen (op nationaal niveau); de financiële last zou door alle nationale belastingbetalers moeten gedragen worden. Het beginsel impliceert dat nationale partijen en mandatarissen op nationale lijsten verantwoording verschuldigd zijn op nationaal niveau inzake nationale materies.

Diegenen die van de publieke voorziening genieten, moeten beslissen (via vertegenwoordigers) over de nodige hoeveelheid en de kwaliteit en moeten daar zelf voor betalen : dat is kongruentie.

De gebruiksfeer van een kollektieve voorziening kan bepaald worden op basis van objectieve criteria :

op welke schaal, in hoeverre en voor wie is het vrij gebruik ervan mogelijk ?

- een straatlantaarn op gemeentelijk vlak,
- een onderwijsstelsel of kulturele politiek op kommunautair vlak
- het regelen van buitenlandse zaken of het in stand houden van een rechtsorde op nationaal vlak enz.

Telkens zal uit de aard van deze goederen of diensten blijken welk gebied en/of welke groep van burgers kunnen beschouwd worden als gebruikers en dus wie de beslissers en betalers moeten zijn.

Indien alle bevoegdheden op deze manier korrekert worden toegewezen (eventueel op verschillende niveaus tegelijk omwille van verschillende dimensies van eenzelfde kollektieve voorziening, wat verdeling van beslissing en betaling, en dus overleg en samenwerking vergt) komt men tot optimale bestedingsniveaus (zowel kwantitatief als kwalitatief) en tot efficiënte allokatie.

Dit betekent dat het bestaan van een gewestelijke bevoegdheid zal leiden tot een efficiënt (zuinig) en optimaal overheidsbeheer wat betreft typisch gewestelijke of kommunautaire kollektieve voorzieningen.

3. Het ontbreken van externe sanktie bij niet naleving van congruentie.

Waarom is men er in België niet in geslaagd de federalisering te gebruiken om te saneren ? In 1984 bestond er in het geïndustrialiseerde Westen een structureel verschil van 12% overheidsuitgaven druk tussen centralistische en federale staten in de geïndustrialiseerde

wereld. Meer dan de Belgische staat nodig heeft om het bestaande deficit terug te dringen ! Het antwoord ligt in de afwezigheid van vastgelegde en operationele spelregels en van politieke sancties die het kongruentiebeginsel kracht zouden bijzetten.

Deze regels op zichzelf vormen in wezen een kollektieve voorziening bij uitstek.

Wat betreft typische nationale materies (defensie, buitenlandse zaken, rechtsorde, marktkonformiteit van de economische ruimte, solidariteitsmechanisme van de sociale zekerheid enz.) vereist de toepassing van het kongruentiebeginsel de naleving van koöperatieve strategieën, een consensus dus. Als dit niet het geval is vervalt men in onstabiele oplossingen die duidelijk niet optimaal zijn voor beide spelers. Inderdaad, beide partners kunnen betalen of niet betalen; doch wanneer het kollektief goed geproduceerd is door één van hen, kan de andere er wel van genieten, zelfs zonder betaald te hebben. Het resultaat op het saldo van de openbare financiën is duidelijk negatief.

Zolang er twijfel bestaat over deze spelregels of over de sancties in geval van woordbreuk zit men in het slechtste geval van het "prisonners' dilemma (een concept uit de speltheorie). Het "dilemma van de gevangenen" bestaat in de combinatie van twee mogelijke strategieën voor het betalen van kollektieve voorzieningen te voeren door de twee spelers Vlaanderen en Wallonië : solidair meebetalen of niet meebetalen. Wanneer geen enkele speler meebetaalt, komt er geen kollektieve voorziening en is de behoeftebevrediging onvoldaan (-10). Bij gezamenlijke betaling zijn de kosten en de baten in evenwicht (0). In niet symmetrische situaties is er een winnaar en een verliezer (-5, +5).

TABEL 1 : Illustratie van het "Prisonners Dilemma".

W : Wallonië

		betaalt		betaalt niet
		II		III
	betaalt	V W 0 0		V W -5 5
			IV	I
<u>V : Vlaanderen</u>	betaalt niet	V W 5 -5		V W -10 -10

Deze confrontatie levert dus vier mogelijke situaties :

Situatie I :

De gemeenschappen betalen niet want ze willen niet voor de andere betalen; de gemeenschappen willen echter zoveel mogelijk verbruiken want de andere betaalt. Dit leidt tot de vorming van een schuldenberg.

De beslissing, de betaling en het gebruik van de kollektieve voorzieningen gebeuren door verschillende groepen, op verschillende niveaus en dit leidt tot een groter deficiet voor beide partners.

Situatie III/IV :

Een van de partners pleegt woordbreuk en betaalt niet. Woordbreuk leidt tot grote winsten : de andere partij betaalt maar beiden kunnen genieten.

Deze oplossing kan slechts vermeden worden op basis van een hoger mechanisme, van externe spelregels : bijvoorbeeld een sanktie voor de beslissers. Voor nationale materies bijvoorbeeld zouden nationale partijen en nationale lijsten met nationale vertegenwoordigers verantwoordelijk gesteld worden voor de beslissingen op dat niveau (waarvoor iedereen betaalt en waarvan iedereen geniet). Voor regionale materies kunnen ook geen zondeboeken meer worden aangewezen. Daar is er een financiële verantwoordelijkheid.

Binnen deze gedachtengang moet elke materie op basis van een zeer zware constitutionele druk, telkens zo dicht mogelijk bij de burgers toegewezen worden : in de gemeenten, in de provincies, in de gewesten of gemeenschappen, nationaal...

Situatie II :

Beide gemeenschappen betalen op basis van een overeenkomst die de vruchten van de samenwerking en de loyaliteit t.o.v. de verbintenis verrekent; beide verbruiken niet meer dan het optimale niveau want elkeen weet dat hij moet meebetalen; de beslissingen gebeuren gezamenlijk op basis van gezamenlijke verantwoordelijkheid van een nationale vertegenwoordiging : dit betekent dat kongruentie nageleefd wordt. Situatie II is optimaal, want er is een efficiënte nationale overheid en geen neiging tot deficiet. Deze situatie kan als een situatie van koöperatieve konfrontatie bestempeld worden. Maar hoe kan men de partners overtuigen om zich te houden aan de afspraken ? Alleen wanneer hun eigenbelang op hoger niveau hen hiertoe leidt.

Konklusie

Waarnemers van de Belgische situatie stellen vast dat de kans om de overheidsfinanciën te saneren door middel van de regionalisering nog niet gebruikt werd. De hervorming wordt geïmproviseerd in de hoogspanning van de politieke onderhandelingen, in plaats van voorbereid te worden op basis van gezonde beginselen. Het kongruentiebeginsel zou hierbij de leidraad moeten zijn. Dit zou leiden tot juiste mechanismen en de noodzakelijke

spelregels.

Deze regels zouden toelaten om koöperatieve confrontatie aantrekkelijk te maken en aan de konfliktuele confrontatie te ontsnappen (de slechtste oplossing van het zogenaamd "prisoners' dilemma"). De instabiliteit van een dergelijke situatie met twee spelers, kan inderdaad slechts overwonnen worden door nieuwe spelregels die een zware sanktie opleggen wanneer een speler vals speelt. Anders bestaat er een winstgevende woordbreuk strategie : elke speler (elke gemeenschap) onttrekt zich aan de betalingsplicht en maakt toch gebruik van de kollektieve voorziening die door de andere betaald werd. Hieraan kan slechts verholpen worden door het spel te herdefiniëren en door het invoeren van zware (politieke) sankties, die de nationale loyaliteit (Bundestreue) zullen garanderen.

De sanering van de overheidsfinanciën heeft weinig te maken met blinde hakbijl marathons. Saneren bestaat erin de juiste spelregels en mechanismen in te stellen die door natuurlijke motivaties, "incentives" noemen de economen die, tot de juiste uitgaven komen, gefinancierd door de juiste inkomsten. Hierbij moet het kongruentieprincipe gehanteerd worden op alle niveaus en vastgelegd in de konstitutionele spelregels die op zichzelf als een nationale kollektieve voorziening moeten worden beschouwd.

Hiervoor is de hervorming van het kiesstelsel op nationaal niveau en een reël democratische, federale en gemeentelijke decentralisatie een noodzakelijke voorwaarde. Dit volgt uit een nuchtere aanpak van de machtsverhoudingen.

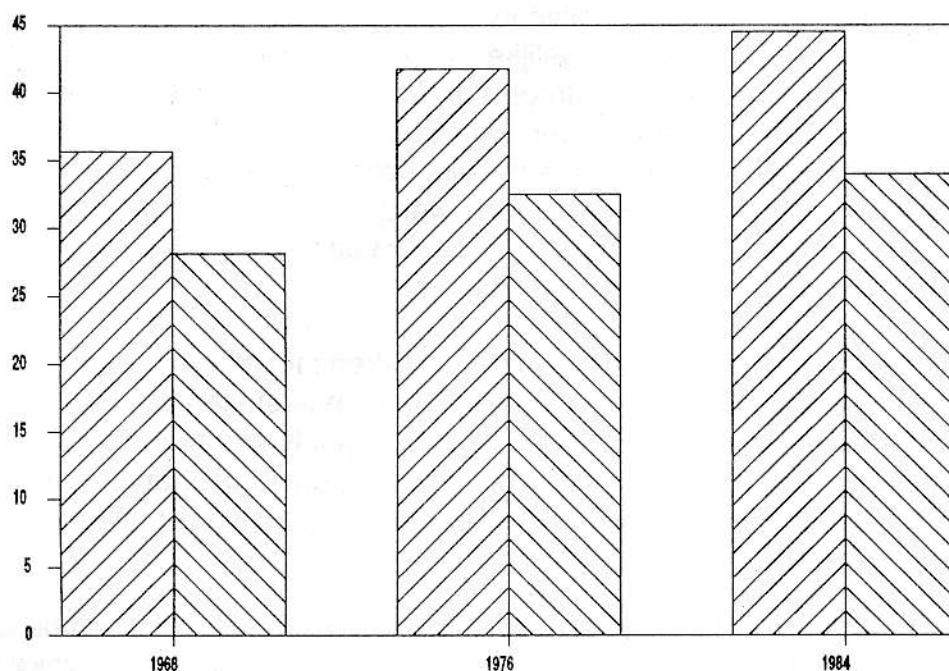
Tevens kan nog verwacht worden dat bij voltooiing en verbetering van een klassiek federalisme in België nog grote ruimte tot sanering van de overheidsfinanciën overblijft.

BIJLAGE van eigen berekeningen

Tabel I. Gemiddelde fiskale en parafiskale druk

	centralist. staten	federale staten	verschil
12 landen (1) 1968	35.7	28.2	-7.5
1976	41.8	32.5	-9.3
1984	44.5	34.0	-10.5

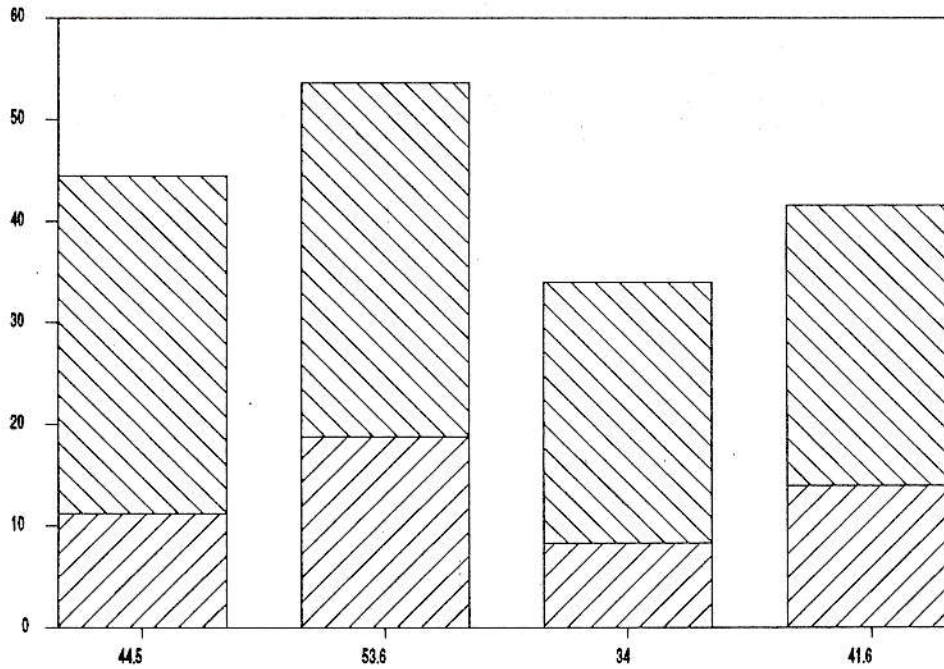
- (1) 8 centralistische staten : België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Nederland, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk, Zweden.
6 federale staten : Australië, Canada, West-Duitsland, Oostenrijk, USA, Zwitserland.

Tabel II. Ontleding gemiddelde druk 1984 (2)

	centr. staten	federale staten	verschil
totale fiskale en para- fiskale druk	44.5	34.0	-10.5
- fiskale druk	33.3	25.7	-7.6
- parafiskale druk	11.2	8.3	-2.9
totale overheidsuitgaven- aandeel	53.6	41.6	-12.0
- centrale en lokale overheid	34.8	27.6	-7.2
- sociale zekerheid aandeel	18.8	14.0	-4.8

(2) Noteer dat de overheidsontvangsten niet volledig zijn opgenomen in de belastingsdruk en dat het overheidsdeficit niet mag worden afgeleid uit de bovenstaande cijfers.

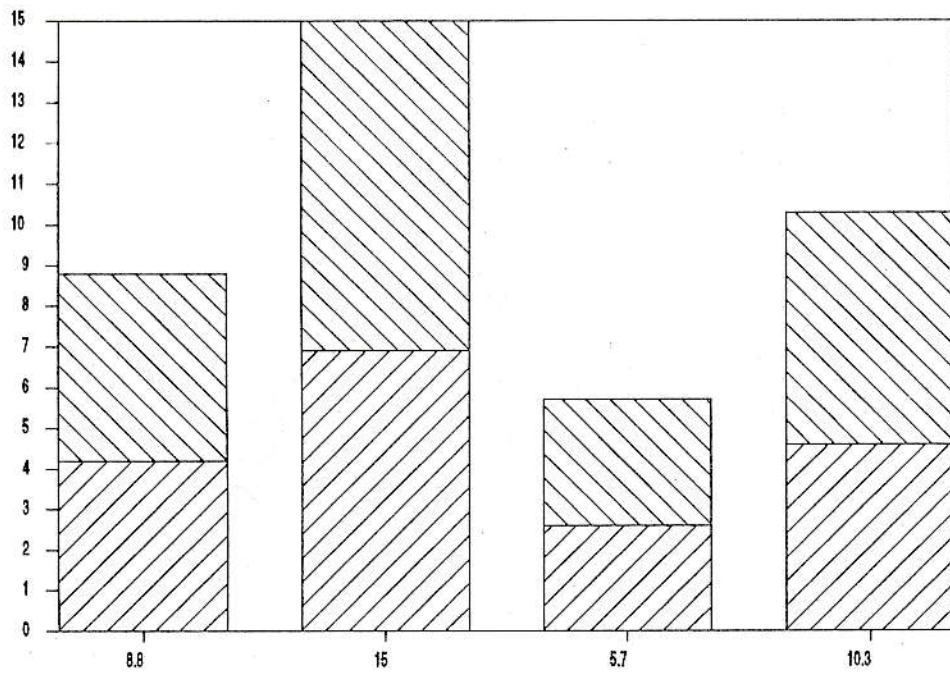

Tabel III. Gemiddelde stijging fiskale en parafiskale druk

	centralist. staten	federale staten	verschil
1968/74	3.8	3.7	-0.1
1976/84	2.7	1.5	-1.2
1968/84	8.8	5.8	-3.0

Tabel IV. Onleding gemiddelde stijging 68/84

	centr. staten	federale staten	verschil
totale fiskale + para- fiskale druk	8.8	5.7	-3.1
- fiskale druk	4.6	3.1	-1.5
- parafiskale druk	4.2	2.6	-1.6
totale overheidsuitgaven- aandeel	15.0	10.3	-4.7
- centrale en lokale overheids " "	8.1	5.7	-2.4
- sociale zekerheid uitgavenaandeel	6.9	4.6	-2.3

DE DEMOCRATISCHE LEGITIMITEIT VAN ONZE PARLEMENTAIRES

Pierre van Haute
Ere-Ambassadeur

Ter gelegenheid van een interview toegestaan op 12 september 1988 aan *LA LIBRE BELGIQUE*, verklaarde M. Wilfried Martens dat de politiciers die de ambitie hebben om verantwoordelijkheden te dragen op het nationaal niveau, op een echte democratische wettigheid zullen moeten steunen. Hij voegde daar zelfs aan toe dat de staats hervorming slechts voltrokken zal zijn wanneer dit zal verwezenlijkt worden.

Deze verklaring, die zeven maal herhaald werd tijdens het onderhoud met *LA LIBRE BELGIQUE*, leidt in het institutioneel debat een totaal nieuw gegeven in. Dit laatste heeft een grote betekenis in gevolge de implicaties die het met zich meebrengt. Het loont dus de moeite dat wij er even bij stilstaan.

1. In 1970 heeft de Grondwetgever, om tegemoet te komen aan de nationalistische eisen, beslist de taalrollen in te voeren in het Parlement en in de Senaat (nieuw artikel 32 bis van de Grondwet).

Sindsdien worden de verkozenen zonder uitzondering nog slechts aangeduid door de Gemeenschap waartoe zij behoren en moeten zij de belangen van hun eigen gewest doen zegevieren, vermits daar hun bestaansredenen en hun democratische wettigheid schuilt. (2)

Kan het in deze omstandigheden nog verwondering baren dat de staat van oorlog de regel is in ons openbaar leven, aangezien niemand nog de politieke verantwoordelijkheid draagt voor het belang van allen. (3) En wanneer een verkozenen, handelend volgens de redelijkheid, een zekere afstand neemt en in het algemeen belang handelt, overschrijdt hij in werkelijkheid de bepalingen van zijn mandaat. Minister M. Wathélet heeft dit op 9 februari bevestigd in een verklaring aan *DE STANDAARD*: "(...) degene die bruggen wil bouwen wil bouwen gevaar loopt voor een verrader te worden versleten (...)".

Zelfs de makers van de grondwets herziening erkennen dat dit dualisme het zwak punt is van ons regime, omdat het de machthebbers er toe aanzet zich meer te gedragen als vertegenwoordigers van hun gemeenschap dan van het land. (4) (5)

2. Sommigen hebben getracht de nadelen van dit dualisme te minimaliseren door vol te houden dat de verantwoordelijkheid van het algemeen belang bij te regering berust, daar zij op wettige wijze voor die taak de opdracht heeft gekregen door de vertrouwensstemming in de Kamers. Dit is in theorie juist, maar de evolutie van de politieke zeden heeft deze regel alle geldigheid ontnomen. Volgens de harde woorden van professor Storme is het Parlement nog slechts een "drijvend nijlpaard" dat ondergeschikt is aan de politieke partijen en beschikken de vertegenwoordigers van het volk, Vlamingen of franstaligen, niet meer over de nodige

onafhankelijkheid om de Ministers er toe aan te zetten het algemeen belang te dienen en even niet aan hun kiezers te denken.

Hetzelfde geldt voor de Regering, waar alles behandeld wordt op basis van de rivaliteiten tussen de "Gemeenschappen", vermits geen enkele minister, zelfs niet de eerste minister, een nationale roeping heeft. (6) (7)

3. Dit totaal gebrek aan openbare mandatarissen met een nationale roeping is strijdig met een ander democratisch beginsel, namelijk datgene dat bepaalt dat elke macht gecontroleerd wordt door een tegenmacht.

Aangezien we nog enkel "communautaire" machten hebben, hoeft het ons niet te verwonderen dat de kloof tussen het noorden en het zuiden steeds groter wordt. (8) Deze beweging zal slechts gecorrigeerd worden wanneer de thans almachtige middelpuntvliedende krachten zullen in evenwicht gebracht worden met de middelpuntzoekende krachten, uitgeoefend door mandatarissen die verantwoordelijk zijn voor het algemeen belang. (9)

4. Deze elementaire regel is een constante in de federale regimes, die allen plaatselijke volksraadplegingen houden teneinde vertegenwoordigers van de regionale belangen aan te duiden, en dit naast nationale verkiezingen om verantwoordelijken te mandateren voor het algemeen belang. (10) (11) (12) (13)

Onze Grondwetgever kent deze klassieke regel van de politieke wetenschap want hij stelt de opschorting van het dubbel mandaat voor, waarbij hij terecht aanhaalt dat het zinloos is dezelfde personen te laten zetelen op het niveau van de nationale staat én op het niveau van de Gemeenschappen, vermits zij daar dikwijls tegengestelde belangen verdedigen. Hij besluit daar logischerwijze uit dat men afzonderlijke volksraadplegingen moet voorzien, teneinde een echte democratische wettigheid te geven aan de verschillende mandatarissen, elk voor hun eigen opdracht. (14) (15) (16)

5. Maar deze door de rede ingegeven opheffing van het dubbel mandaat kan niet zomaar gebeuren. Zij heeft gevolgen die men niet over het hoofd mag zien.

Het Studiecentrum voor de Hervorming van de Staat, voorgezeten door minister Van Audenhove, had reeds over dit probleem nagedacht en toonde zich uiterst voorzichtig in verband met de kwestie van het dubbel mandaat. Het heeft indertijd de aandacht gevestigd op het feit dat men door regionaal verkozenen te laten zetelen in het Parlement of in de Senaat, hen de mogelijkheid bood zich te vergewissen van de problemen die gemeenschappelijk zijn voor het hele land. Het dubbel mandaat zou dus dienst doen als tegengewicht voor de al te regionale bekommernissen van onze verkozenen en, indien men het zou afschaffen, zou men ook het enige, voorts nogal irrationele correctief op het "communautair" karakter van onze verkozenen laten verdwijnen, daar deze laatsten dan meer dan ooit slechts de regionale belangen zouden verdedigen.

6. De eerste minister en minister Wathélet zijn zich van dit probleem bewust want beiden hebben de nadruk gelegd op de noodzaak, nieuwe nationale politiciers op te roepen.

Ten slotte komt hun interventie hierop neer dat zij de aandacht hebben getrokken op het feit dat men de argumentatie die naar voor wordt gebracht om een eigen statuut te voorzien voor de regionale assemblees niet over het hoofd zal mogen gezien worden wanneer het er zal op aan komen om de twee nationale Kamers samen te stellen. Immers, als men van de Senaat een Kamer der Gemeenschappen maakt, zonder te raken aan de taalsamenstelling van de Kamer, versterkt men het "communautair" karakter van onze publieke mandatarissen, hetgeen het aantal aanleidingen tot twisten zal opdrijven.

7. Men moet zich verheugen dat de eerste minister deze problematiek van de representativiteit van onze verkozenen terug in vraag stelt en dat hij de wijziging van de Senaat uitgesteld heeft tot de derde fase van de grondwetsherziening. (17)

Deze nieuwe idee zal in het institutioneel debat ontegensprekelijk tegenstellingen oproepen. De ééntalige lijsten, de taalrollen en de regionale verkiezingen, ook deze voor het Europees Parlement, behoren tot de geloofsbelijdenis van alle politieke partijen. (18) (19) (20)

Brussel, 12 oktober 1988

VOETNOTEN

(1) W. Martens, La Libre Belgique, 12.IX.1988.

- W. Martens : "Si on donne des responsabilités importantes et spécifiques aux entités composantes (de l'état), il faut cependant maintenir un pouvoir national cohérent. Dans la phase définitive, on devra prévoir les mécanismes qui assurent à ceux qui portent la responsabilité nationale une légitimité plus grande qui leur donne le droit d'agir pour tout le pays.

- La Libre Belgique : "Cela n'implique-t-il pas le retour de partis nationaux et même des modifications dans le système électoral ?"

- W. Martens : "C'est évident et c'est un aspect capital de la réforme future. Certaines propositions envisagent de donner une plus grande légitimité aux élus communautaires et régionaux. Il est dès lors impossible que quelqu'un comme moi, qui a l'ambition d'être actif sur le plan national, soit élu seulement dans un petit arrondissement. Il faudra revoir certains mécanismes, notamment électoraux."

(2) A. ALEN, C.D.S. Gent, 27.I.1987.

§ 4.3. - "Een derde krachtlijn is de nood aan versterking van de nationale politieke beleidsstructuren. Door sommigen is terecht gewezen op de wezenlijke zwakheid van de nationale tweeledige structuren, waarvan de gezagsuitoefenaars eerder optreden als vertegenwoordigers van hun gemeenschap dan van de natie."

(3) Omer Coenen, De Standaard, 19-20.XI.1977.

"Blijft het verder uit elkaar drijven van beide Gemeenschappen. De middelpuntvliedende krachten zitten ingebouwd in het systeem. De communautaire conflicten dus ook. De verfijning van de staatsvorming, waarvan Premier Martens sprak in zijn interview met De Standaard van 31 augustus, zal prioritair volgend probleem moeten oplossen. Hoe kan aan de nationale regering een duidelijke politieke onderbouw worden gegeven voor haar nationale opdrachten. Of blijft zij de facto confederaal samengesteld met een paritaire ministerraad, die steunt op regionaal georganiseerde politieke partijen ?"

(4) Melchior Wathelet, La Libre Belgique, 18.VIII.1988

"Jusqu'à aujourd'hui, les parlementaires prennent d'abord en compte l'intérêt de leur région et cela rend la prise de décision très difficile et parfois absurde avec le système des compensations."

(5) J. Gabriels, De Standaard, 17.IX.1986

"Het algemeen belang van Vlaanderen moet primeren op het algemeen belang van België."

(6) Omer Coenen, De Standaard, 19-20.XI.1987.

"...aangezien de geregionaliseerde partijen enkel verantwoording moeten afleggen bij hun respectievelijk Vlaams of Waals kiezerspubliek, trekken zij met volstrekt tegengestelde standpunten naar de kabinetsraad."

(7) W. Martens, De Standaard, 3.VII.1985.

"In ons staatsbestel mogen de nationale Ministers hun zorgen niet beperken tot een landsgedeelte, zij moeten oog houden in de eerste plaats voor het nationaal belang. Het leven van een regering wordt onmogelijk indien alleen die Ministers goed zijn die het belang van hun gewest behartigen."

(8) Herman Van Rompuy, Knack, 28.V.1987.

"Wij leven in een communautarizing van een steeds toenemend aantal problemen, zeker in de economische sfeer. Ofwel komt er een wil tot samenwerken ofwel stevenen wij op een doel af dat z.g. niemand wil maar dat zich toch zal voltrekken. Het samenleven van twee volken is nooit a-konfliktueel, maar een bestendige machtsstrijd is onleefbaar ... Tien jaar na Egmont staat België er veel minder goed voor. De grote pacificatie die het beoogde heeft een communautaire doos van Pandora geopend. Een catastrofale en historische vergissing."

(9) Mark Eyskens, Le Soir, avril 1985.

"Ce dont nous souffrons, c'est de l'absence de mécanismes naturels de rééquilibrage. Tout effort en ce sens devient une question politique et même une question de majorité politique. N'est-ce pas cela, en effet, que nous vérifions depuis tant d'années en Belgique ?"

(10) W. Martens, openingszitting van de Balie, Gent, 4.XI.1967.

"d. de vierde kenmerkende eigenschap van de federale staat is de deelname van de deelstaten aan de federale besluitvorming. Deze participatie gebeurt op indirecte en directe manier. Onrechtstreeks door het feit dat de wetgevende macht op centraal vlak verdeeld is over twee kamers. De Kamer van Volksvertegenwoordigers wordt op evenredige wijze en volgens de bevolkingsaantallen samengesteld dankzij rechtstreekse en algemene verkiezingen. Deze Kamer vertegenwoordigt aldus het ganse land als geheel en is er als het ware - samen met het staatshoofd - de personificatie van. De Senaat daarentegen, (ook genoemd Raad der Nationaliteiten, Bondsraad, Rijksraad enz.) is uitsluitend voorbehouden aan de vertegenwoordigers van de deelstaten of van de nationaliteiten. Deze vergadering wordt in een federaal systeem in de meeste gevallen, doch niet noodzakelijk, op paritaire wijze samengesteld : in de V.S.A., de bondstaten van Zuid-Amerika, in Zwitserland en Australië, beschikken de deelstaten over eenzelfde aantal zetels in de federale senaat. In Canada daarentegen beschikken de provincies niet over een gelijk aantal senatoren maar worden de kleine provincies nochtans - kwestie van evenwicht en waarborg - bevoordeeld. De directe deelname van de deelstaten aan de centrale besluitvorming ligt op het vlak van de wijziging van de federale grondwet. In principe kan een dergelijke herziening niet worden doorgevoerd zonder de instemming van de meerderheid van de deelstaten."

(11) Omer Coenen, La Libre Belgique, 14-15.VIII.1984.

"En ce qui concerne le soutien politique, c'est le pouvoir national qui est le plus faible. Le gouvernement national et le parlement national sont devenus des fictions, puisqu'ils sont plutôt structurés d'une façon bi-communautaire. La Constitution de 1970 l'a d'ailleurs reconnu en instaurant la parité linguistique au sein du Parlement ... Il faut faire dépendre le national de forces politiques qui ne sont pas strictement régionales."

(12) Melchior Wathelet, La Libre Belgique, 18.VIII.1988.

"Je souligne que nous avons fait inscrire dans la déclaration gouvernementale une phrase disant que nous

devrons peut-être faire des circonscriptions électorales plus larges. Il serait normal pour les élections au Parlement national que les circonscriptions dépassent la frontière linguistique. Cela rendrait les Flamands responsables devant des auditoires wallons et vice-versa pour les matières nationales. Il faudra alors qu'il y ait des formes de partis nationaux."

(13) Jean Gol, La Libre Belgique, 7.III.1988.

"Il est absurde d'élire les membres des Conseils sur base des circonscriptions électorales européennes et les membres de la Chambre sur base d'un scrutin d'arrondissement. C'est le contraire qu'il faut faire : élire les députés sur base d'une large circonscription et les conseillers régionaux et communautaires au niveau de la province par exemple."

(14) W. Martens, De Standaard, 31.VII.1987.

"De hervorming van 80 kan niet tot haar recht te komen, zolang het dubbel mandaat (gelijktijdig lidmaatschap van nationaal en federaal parlement) bestaat."

(15) A. Alen, C.D.S. Gent, 27.I.1987.

§ 4.7. - "Het zevende beginsel is de afschaffing van het dubbel mandaat, best gekoppeld aan de herziening van het tweede kamerstelsel. Gelet op de uiteenlopende bevoegdheidspakketten van de nationale overheid en de deelgebieden, moeten de titularissen van elkaar onderscheiden madatarissen zijn, die zich op een rechtstreekse legitimatie vanwege de kiezer kunnen beroepen."

(16) C.F. Nothomb, Le Soir, 2.IV.1988.

"Que l'on mette fin au double mandat en réformant au passage le système bi-caméral et en faisant de la Chambre une assemblée compétente uniquement pour les matières nationales, dans un esprit national. Il faut un endroit où l'on parle encore pour l'Etat. Plus personne ne parle aujourd'hui pour l'Etat."

(17) W. Martens, La Libre Belgique, 12.IX.1988.

Question : "Et la réforme du Sénat, où en est-elle ?"

Réponse : "On ne s'est pas mis d'accord sur cette question. J'en suis d'une certaine manière heureux. C'est politiquement sans doute le problème le plus délicat. On l'étudiera dans la troisième phase, avec le Parlement. La question est liée à la suppression du double mandat dont je suis un chaud partisan."

(18) A. Alen, De Standaard, 5.X.1987.

"De tweeledigheid is samen met het centrifugale karakter een van de handicaps die België ondervindt in zijn evolutie naar een federale staatsstructuur. Na een vergelijking met Canada en Cyprus meende Friedrich dat het provinciaal federalisme voor ons land een oplossing kan bieden. Het provinciaal federalisme heeft evenwel geen echte voedingsbodem. Buiten de huidige structuur zijn er maar weinig alternatieven. Men mag zich niet blind staren op rechtsvergelijking. Elk federaal systeem heeft zijn eigen kenmerken. Ik denk dat zo'n systeem ook in België kan op voorwaarde dat men structurele waarborgen inbouwt om het dualistische gevaar te ondervangen. In radikale middelen als partijen op nationale basis of een nationale kiesomschrijving voor de parlementsverkiezingen geloof ik om evidente sociologische redenen niet. Zo zou men de lijst met essentiële bevoegdheden van de nationale Staat die nu de zwakste partner is grondwettelijk op wettelijk kunnen vastleggen. De representativiteit en de legitimiteit van de nationale en de regionale mandatarissen zouden versterkt moeten worden. Het kan toch niet dat een mandataris twee petjes draagt en de ene week de nationale, de volgende week regionale belangen verdedigt. Zo worden alle belangen in wezen regionaal en derhalve konfliktbevorderend."

(19) Omer Coenen, De Standaard, 19-20.XI.1987.

"Naar het model van andere federale landen zou men naast de regionale partijen ook nationale partijen kunnen hebben die de nationale verkiezingen voor hun rekening nemen. Deze oplossing lijkt in de Belgische kontekst moeilijk haalbaar. Een andere theoretische mogelijkheid is het afschaffen van het kiesarrondissement bij de nationale verkiezingen zodat bv. Premier Martens zowel in Wallonië als in Vlaanderen kan verkozen worden en aldus over een nationaal mandaat beschikt om nationale problemen op te lossen." Ook dat voorstel acht Coenen moeilijk haalbaar. "Van Franstalige kant werden zulke verkiezingen afgewezen toen er sprake was de Europese

verkiezingen op die manier te organiseren. Franse politici zouden dan campagne moeten voeren in het Nederlands, en dat schept voor velen ernstige problemen."

(20) J.L. Dehaene, Knack, 7.1.1987.

"Maar het belangrijkste vind ik dat in het kollege (van de agglomeratieraad) de consensus werd ingevoerd. Dat is een stok achter de deur die tot ernstig samenwerken moet aanzetten. Over de verplichte taalgesplitste lijsten moet nog worden onderhandeld. Zowel aan Vlaamse als aan Franstalige kant wordt door sommigen nog gehoopt op de mogelijkheid om taalgemengde lijsten per politieke familie te vormen. Gol en ikzelf zijn het helemaal eens over ééntalige lijsten en poolvorming. Binnen de PSC ligt dat iets moeilijker. Maar wij hebben alvast de minimumregeling aanvaard, dat de taalaanhorigheid van de kandidaten wordt vastgesteld door de overeenkomstige taalgroep in het parlement. Dat is een sluitende waarborg. Men moet zich trouwens geen begoochelingen maken over poolvorming. Dat geeft ten hoogste één of twee zetels verschil."

- Knack : "Toch zei de Brusselse CVP voorzitter Walter Vandenbossche dat hij het pas een goed akkoord zal vinden als er een verplichting tot taalgesplitse lijsten is."

- Dehaene : "Daar sta ik ook achter. Daar wordt zeker nog over onderhandeld. De kans dat die verplichting erdoor komt is meer dan vijftig procent."

VOEREN : EEN STATUS QUAESTIONIS

Felix Standaert
Ere-Ambassadeur

INLEIDING.

Eén van de essentiële en traditionele raderwerken van de Belgische democratie is de gemeentelijke autonomie. De gemeenteraad wordt rechtstreeks verkozen en beschikt over uitgebreide bevoegdheden op het vlak van het plaatselijk beleid. Deze autonomie werd vastgelegd in de Gemeentewet van 1836, die bovendien aanknoopt met een eeuwenoude traditie.

Een serie taalwetten werd gestemd met de bedoeling een ander democratisch element doeltreffend te regelen : de administratieve taken van de gemeente worden behandeld in de taal van de bevolking.

Het lag in de bedoeling van de wetgever om via de uitvoering van deze taalwetten ééntalige gehelen te creëren : dit zowel voor de gewesten als voor de provincies en gemeenten (1).

Er bestonden echter een aantal gemeenten met een taalkundig "gemengde" of "heterogene" bevolking. Het betreft gemeenten die ofwel op de taalgrens liggen ofwel in het Brusselse "randgebied" (2).

De uitvoering van hogervermelde bekommernissen, nl. de vrije verkiezing van mandatarissen enerzijds en taalimperatieven anderzijds, veroorzaakte in sommige van deze gemeenten delicate problemen.

Dit geldt in het bijzonder voor de gemeente Voeren.

Deze nota wil het ontstaan van deze problemen analyseren evenals hun implicaties in Voeren.

De analoge problemen voor de gemeenten van het Brusselse randgebied worden hier niet behandeld : zij worden slechts vermeld, waar zulks noodzakelijk blijkt.

(1) Zie bijlage 1.

(2) Zie bijlagen 2 en 3.

VOEREN

Na de aanhechting door Frankrijk in 1795 van de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik, werden deze gebieden naar Frans model onderverdeeld in "departementen". Eén van deze nieuwe departementen werd het 'Departement van de Ourthe' genoemd (hoofdplaats Luik). Zes dorpen die vroeger deel uitmaakten van het hertogdom Limburg, werden bij dit departement ingelijfd.

Het ging om de dorpen Moelingen, s'Gravenvoeren, Sint-Pietersvoeren, Sint-Martensvoeren, Teuven en Remersdaal, tesamen Voeren genoemd.

Na de aftocht der Fransen en het oprichten van het Koninkrijk der Nederlanden, werd dit departement de "Provincie Luik" (1814). Deze benaming werd bewaard na de onafhankelijkheid van België in 1830.

De grenzen van de provincie Luik bleven ongewijzigd van 1795 tot 1962 en de zes voornoemde gemeenten vormden een nederlandstalige enclave in een franstalige (en deels duitstalige) provincie.

Het grondgebied van de zes dorpen, ondertussen gemeenten geworden, grenst niet aan het nederlandstalig grondgebied van de Belgische provincie Limburg (Hasselt). Het grenst wel aan de Nederlandse provincie Limburg (Maastricht).

In 1846 telde Voeren een totale bevolking van 4.123 inwoners, tegen 4.224 in 1970. Het bevolkingsaantal bleef dus gedurende meer dan een eeuw stabiel. Volgens de na de eerste wereldoorlog georganiseerde taaltellingen, was de bevolking voor ongeveer 66% nederlandstalig. Wat de tewerkstelling betreft, dient aangestipt dat de streek van Groot-Luik (franstalig) tijdens de 20e eeuw een groeiende aantrekkingskracht uitoefende.

TAALREGIME IN HET ONAFHANKELIJK BELGIE

Na de revolutie van september 1830 ging de voorlopige regering over tot de onafhankelijkheidsverklaring van België op 4 oktober 1830.

Op 16 november 1830 regelde de voorlopige regering bij Besluit het probleem van het taalgebruik en gaf aan het Frans, niet alleen een bevoorrechte plaats, maar een echt monopolie, als officiële taal.

De Grondwet, goedgekeurd door het Nationaal Congres van 7 februari 1830, verkondigt daarentegen in artikel 23, de "gelijkheid" van de talen.

Maar voor de leden van het Nationaal Congres, uitsluitend afkomstig uit de hoge burgerij, de adel en de clerus (1), kon de taalkundige basis van de nieuwe Staat niet anders zijn dan de

(1) 44.000 burgers - op een toenmalig bevolkingstotaal van 4 miljoen inwoners - verkozen de leden van het Nationaal Congres.

Franse taal, die sinds de 18e eeuw werkelijk een universele taal geworden was. Na enkele generaties, zo verhoopte men, zou het Frans de taal van alle Belgen worden.

Vandaar dat, feitelijk, de vrijheid van taal neer kwam op een versterking van de reeds dominante positie van de Franse taal, die sinds de aanhechting bij Frankrijk (1795-1814) reeds zo sterk aanwezig was.

De beslissingen van de Voorlopige Regering en het Nationaal Congres waren niet zozeer gericht op een verbanning van het Vlaams of het Duits, dan wel de bevestiging van een cultureel en sociaal feit. In 1830 was men niet begaan met de rechten van het volk op taalgebied, evenmin als men rekening met hen hield op politiek, sociaal of economisch vlak : wel werd de basis gelegd voor een burgerlijke, unitaire en gecentraliseerde staat waarin het Frans, de taal van de leidende klasse, naar voor komt als een éénmakend element dat in staat moet zijn om het belgisch nationaal gevoel, in de ogen van buitenlanders onbestaande, te uniformiseren en te versterken. Dit is één van de sleutelbegrippen in het gedrag van de leiders, samen met de onwrikbare overtuiging dat er slechts één taal nodig is om de goede werking van de administratieve raderwerken zo goedkoop mogelijk te laten verlopen. Bijgevolg werden het Vlaams en het Duits omwille van hun verschillende dialecten afgewezen.

De "Vlaamse Beweging" stak reeds van tijdens deze periode de kop op en eiste voor alles de werkelijke gelijkheid der talen (zie ondermeer een "petitie" uit 1840 en een "manifest" uit 1846).

Deze beweging zal geleidelijk, maar zeer traag groeien. De Vlaamse eisen over het taalgebruik zullen, beetje bij beetje, gestalte geven aan een wetgeving die, na meer dan een eeuw, zal uitmonden in de volledige en totale erkenning van de gelijkwaardigheid van de Nederlandse en Franse taal in het Belgisch openbaar leven (1) (2).

Het valt ook aan te stippen dat de krachtsverhoudingen in het Parlement zich wijzigden in het voordeel van de Vlamingen door het invoeren van het algemeen stemrecht; dit werd bereikt in twee fasen : herziening van de grondwet in 1892-1893 en in 1919-1921.

De meer gerechtigde aanwezigheid der Vlamingen in het Parlement versnelde uiteraard de procedure tot het goedkeuren van een wetgeving die de gelijkwaardigheid der talen zou bekrachtigen.

Een belangrijke etappe in deze evolutie was ongetwijfeld het stemmen van de wet van 28 juni 1932 met betrekking tot het taalgebruik in administratieve aangelegenheden.

Deze wet verdeelt België in twee ééntalige zones (de ene nederlandstalig, de andere franstalig), met uitzondering van Brussel dat een tweetalig statuut kreeg. Alle gemeenten kregen aldus een definitief en homogeen taalstatuut, met uitzondering evenwel van een aantal gemeenten op de taalgrens en met een min of meer gemengde bevolking op taalgebied. Onder deze gemeenten bevonden zich ondermeer de zes gemeenten van "Voeren", gelegen in het noord-oosten van de provincie Luik. Het statuut van deze gemeenten werd afhankelijk gemaakt van de resultaten van tienjaarlijkse taaltellingen.

(1) Zie bijlage 4.

(2) Het Belgisch Staatsblad publiceerde uiteindelijk op 3 mei 1967 de officiële nederlandstalige tekst van de Grondwet.

In de uitvoering van dit regime - gebaseerd op de tienjaarlijkse telling - stelde men echter een geleidelijke verhoging vast van het aantal personen dat het Frans opgaf als "moedertaal". Dit regime werd dan ook fel aangevallen langs Vlaamse zijde.

HET CENTRUM HARMEL

Na de tweede wereldoorlog zag het politiek milieu de dwingende noodzaak in om de structuren van de Belgische Staat te herzien met het oog op hun aanpassing aan de nieuwe noodwendigheden en zodoende een harmonieuze ontwikkeling, niet alleen op taalvlak maar ook op cultureel en economisch vlak, van haar regionale componenten te verzekeren.

De Heer Pierre Harmel, volksvertegenwoordiger, toekomstig Eerste Minister en Minister van Buitenlandse Zaken, heeft de verdienste van het voorstel tot oprichting van een centrum waarin de hierboven geschetste problemen grondig zouden onderzocht worden om er een oplossing voor te vinden.

De oprichting van dit Centrum gaat terug op een wetsvoorstel van de Heer Pierre Harmel voorgelegd aan de Kamer op 21 mei 1946. Het voorstel werd gewijzigd maar kreeg de nagenoeg unanieme goedkeuring van Kamer en Senaat; het werd de wet van 3 mei 1948, houdende oprichting van een "Centrum van Onderzoek voor de Nationale Oplossing van de maatschappelijke, politieke en rechtskundige vraagstukken in de Vlaamse en Waalse gewesten".

Het eindverslag van het Centrum werd gepubliceerd op 24 april 1958, onder vorm van een parlementair document.

Wij lichten volgende passages uit het Verslag Harmel :

"1. De Waalse gemeenschap en de Vlaamse gemeenschap moeten gaaf zijn. De Vlamingen die zich in Wallonië en de Walen die zich in Vlaanderen vestigen moeten door het milieu opgeslorpt worden. Aldus wordt het personeelselement ten voordele van het territoriaal element opgeofferd (1)."

"2. Dus moet het cultureel stelsel Frans zijn in Wallonië en Vlaams in Vlaanderen."

In de algemene besluiten werd het volgende vastgelegd :

"Het Centrum van Onderzoek erkent het bestaan binnen de Belgische natie van twee culturele gemeenschappen, de Waalse gemeenschap en de Vlaamse gemeenschap. De Waalse gemeenschap heeft het Frans tot taal, de Vlaamse gemeenschap het Nederlands."

Deze twee gemeenschappen moeten, willen zij tot volledige ontplooiing komen, homogeen kunnen zijn. Dit wil zeggen :

(1) In feite gaat het hier om een nieuwe toepassing van het oud gezegde : "Cuius regio, eius religio".

1) dat het intellectueel leven, het onderwijs en het bestuur aldaar ééntalig moeten zijn;

2) dat de taalminderheden die er leven, zich niet mogen afzonderen en dat zij zich aan het milieu moeten aanpassen.

Elke verplichte tweetaligheid is te veroordelen.

Inderdaad, buiten het feit dat de tweetaligheid afbreuk doet aan het traditioneel karakter en de individualiteit van de twee gemeenschappen, zien wij dat zij meestal leidt tot een slechte kennis van de twee nationale talen."

Met uitzondering van het statuut van Brussel, stelde het Harmel Centrum dus het oprichten voor van twee homogene taalzones.

Het Harmel Centrum had bovendien een kaart opgesteld met het taalregime voor iedere gemeente.

De zes Voerense gemeenten, die nog steeds deel uitmaakten van de provincie Luik, werden beschouwd als nederlandsstalig, maar een overdracht naar de provincie Limburg werd niet voorzien.

DE WETGEVING VAN 1962

Een groot aantal van de besluiten van het Harmel Centrum lagen aan de basis van effectieve wijzigingen van de wetgeving.

Zo zou de grenslijn die door het Harmel Centrum voorgesteld werd, volledig overgenomen worden in een wetsontwerp van de regering dat, na lange discussies in Kamer en Senaat, op 15 februari 1962 door een onbetwistbare meerderheid goedgekeurd werd. De wet wijzigde de grenzen van de provincies, arrondissementen en gemeenten, alsook de wet van 28 juni 1932 met betrekking tot het taalgebruik in administratieve aangelegenheden.

Steeds op basis van de conclusies van het Harmel Centrum werden nog twee andere wetten op het taalgebruik gestemd :

- de wet van 2 augustus 1963 met betrekking tot het taalgebruik in administratieve aangelegenheden, (1)

- de wet van 30 juli 1963 met betrekking tot het taalregime in het onderwijs.

(1) In deze wet verschijnt voor het eerst het begrip "randgemeenten". Het betreft de zes gemeenten, Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem, allen gelegen aan de rand van de 19 gemeenten die het tweetalig gebied Brussel uitmaken. Een groot aantal franstaligen zijn zich in deze zes, oorspronkelijk Vlaamse, gemeenten komen vestigen. In sommige van deze juridisch Vlaamse gemeenten, zijn de franstaligen in feite in de meerderheid. Deze franstaligen genieten, conform aan de wet van 2 augustus 1963, een "faciliteiten"-regime (zie bijlage 3).

De hierboven geciteerde wetten van 1932, 1962 en 1963 met betrekking tot het taalgebruik in administratieve aangelegenheden werden bij Koninklijk Besluit van 18 juli 1966 gecoördineerd en werden aldus de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966.

Voor een welomschreven aantal gemeenten bevatten deze wetten een "bescherming" voor de nederlandstalige minderheden, woonachtig in de gemeenten op franstalig gebied - en voor de franstalige minderheden in de gemeenten op nederlandstalig grondgebied.

Dit was ondermeer het geval voor de zes gemeenten van Voeren. Deze gemeenten zijn officieel nederlandstalig maar hebben een bescherming van de franstalige minderheid.

De wet van 1962 beval echter de overdracht van deze zes gemeenten - die tot dan deel uitmaakten van de provincie Luik - naar de provincie Limburg. Deze beslissing - die niet voorzien was in het Verslag Harmel - betekende een nieuw feit.

Verskillende factoren hebben in de wording van deze beslissingen een rol gespeeld, ondermeer - conform aan een gevestigde parlementaire traditie in het regelen van taalconflicten - de zorg om de regel van de "wederkerigheid" mathematisch toe te passen in de wederkerige toegevingen tussen de twee gemeenschappen :

- er lagen 25 min of meer gemengde gemeenten op de taalgrens : 12 gemeenten werden ingelijfd bij het nederlandstalig gebied en 13 bij het franstalig gebied.

- Komen en Moeskroen, twee franstalige gemeenten, gelegen in de Vlaamstalige provincie West-Vlaanderen, werden overgeheveld naar de niet aangrenzende franstalige provincie Henegouwen.

- De zes nederlandstalige gemeenten van Voeren, tot dan deel uitmakend van de franstalige provincie Luik, werden overgeheveld naar de niet aangrenzende nederlandstalige provincie Limburg.

Het heilig parallellisme (in casu Komen en Moeskroen ten opzichte van de zes gemeenten van Voeren) werd in de parlementaire koehandel aldus nauwgezet geëerbiedigd, maar de betrokken bevolkingsgroepen werden niet direct geraadpleegd (1).

Dit was de oplossing waarvoor in 1962 werd geopteerd. Laten we hierbij aanstippen dat de wetgever taalkundig homogene en ééntalige gebieden wou oprichten. De gemeenten met een nederlandstalige meerderheid worden bij Vlaamse provincies ingelijfd (meer bepaald Voeren) - de gemeenten met een Fanstalige meerderheid worden ingelijfd bij Waalse provincies. Deze operatie wordt zelfs doorgevoerd voor gemeenten die niet grenzen aan deze provincies (Voeren enerzijds, Komen anderzijds).

De minderheden (2) hebben enkel recht op "faciliteiten". De wetgever wou kost was kost elk gemengd of tweetalig statuut vermijden (enige uitzondering op de regel : de 19 gemeenten van Brussel).

(1) Er wordt ook beweerd dat de Luikse socialisten, die van mening waren dat de Voerenaars "katholiek" stemden, niet bijzonder strijdustig waren om deze kiezers in de provincie Luik te behouden...

(2) Het blijkt echter snel dat in sommige gevallen deze minderheid in feite een meerderheid is, een situatie die een belangrijke rol zal spelen in de wording van de onontwarbare problemen die gegroeid zijn in Voeren en andere gemeenten.

Door deze werkwijze te volgen bleef het parlement trouw aan de wetgeving van 1932, bevestigd en uitgediept door de besluiten van het Harmel Centrum. Men moet bovendien vaststellen dat al deze wetten in het parlement, zowel langs Vlaamse als Waalse zijde, met een grote meerderheid goedgekeurd werden (1). Merken we tenslotte op dat de wetgever de "taalgrenzen" definitief heeft willen vastleggen, door het invoeren van regels die elke wijziging van de taalgrens nagenoeg onmogelijk maken (2).

DE PERIODE NA 1962

Vanaf 1964 merkt men in Voeren een groeiende lokale oppositie tegen de genomen beslissingen : deze oppositie kristalliseert zich rond een kieslijst onder de naam "Retour à Liège", die de gemeente wenst los te koppelen van de provincie Limburg. Deze lijst bekwam gemiddeld 60% der stemmen in de opeenvolgende gemeenteraadsverkiezingen.

Een ander belangrijk gegeven is dat er in Voeren op taalvlak een nederlandstalige meerderheid is, maar op politiek vlak een meerderheid die opteert voor een terugkeer naar Luik. Met andere woorden, een zeker aantal nederlandstaligen spreken zich om ingewikkelde sociologische redenen (bijvoorbeeld, werkgelegenheid in het Luikse) uit voor een administratieve terugkeer naar de provincie Luik (3).

Na 1962 vallen drie belangrijke evoluties waar te nemen :

1) na de grondwetswijziging van 31-12-1970 kan de eventuele overdracht van een gemeente naar een ander taalgewest, enkel gebeuren mits "bijzondere meerderheden".

Zo lezen we inderdaad in (het nieuwe) artikel 3bis van de Grondwet :

"België omvat vier taalgebieden : het Nederlands taalgebied, het Frans taalgebied, het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad en het Duits taalgebied.

Elke gemeente van het Rijk maakt deel uit van één van deze taalgebieden.

In de grenzen van de vier gebieden kan geen verandering of correctie worden aangebracht dan bij een wet, aangenomen met de meerderheid van de stemmen in elke taalgroep van elke Kamer, op voorwaarde dat de meerderheid van de leden van elke taalgroep aanwezig is en voor zover het totaal van de ja-stemmen in beide taalgroepen tweederde van de uitgebrachte stemmen bereikt."

(1) Voor een overzicht van het stemmen van deze wetten, zie de tabel op pagina 593 van André Mast en Jean Dujardin, Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht, E. Story-Scientia, Gent, 1985.

(2) Zie artikel 3bis van de Grondwet van 31-12-1970.

(3) Voor een inzicht in de "complexe" realiteit van Voeren, zie ondermeer de brief van 21 september 1987 van de Heer Pierre Derricks, ere-arrondissementscommissaris van Voeren, aan de Minister van Binnenlandse Zaken; deze 40 bladzijden lange brief is integraal opgenomen in bijlage van het boek La pire des époques, Deel III van de Souvenirs van Joseph Michel, Uitgeverij Vander, Brussel, 1988.

- Het weze duidelijk dat, aangezien de Vlamingen zich verzetten tegen een overdracht en de Walen die eisen, het nagenoeg onmogelijk is geworden om in het Parlement de nodige meerderheid te vinden - volgens artikel 3 bis van de Grondwet - voor een eventuele "terugkeer" van Voeren vanuit de provincie Limburg naar de provincie Luik (de "Retour à Liège"). Deze feitelijke situatie heeft zwaar doorgewogen op alle verdere ontwikkelingen.

2) Wegens de controversen, ten gevolge van de aanhechting van de zes gemeenten van Voeren bij de provincie Limburg, stelde de regering op 25 juni 1968 voor de zes gemeenten te groeperen in een autonoom kanton dat rechtstreeks zou afhangen van de Minister van Binnenlandse Zaken en een administratief systeem en een regeling voor het onderwijs in te voeren, die borg zouden staan voor de werkelijke keuze van de inwoners.

De grondwetgevende Kamers verleenden Voeren in 1970 geen autonoom statuut. Wel werd in de Grondwet (in abstracto) de mogelijkheid ingeschreven om bepaalde gemeenten te "onttrekken" aan de indeling in provincies.

Volgende twee paragrafen werden dan ook ingelast bij artikel 1 van de Grondwet, artikel dat de verdeling van het grondgebied in provincies beschrijft :

"Een wet kan bepaalde gebieden, waarvan zij de grenzen vaststelt, aan de indeling in provincies onttrekken, ze onder het rechtstreeks gezag plaatsen van de uitvoerende macht en ze een eigen statuut toekennen."

Deze wet moet worden aangenomen met de meerderheid van de stemmen in elke taalgroep van elke Kamer, op voorwaarde dat de meerderheid van de leden van elke taalgroep aanwezig is en voor zover het totaal van de ja-stemmen in beide taalgroepen tweederde van de uitgebrachte stemmen bereikt."

Artikel 1 van de aldus herziene Grondwet wordt uitgevaardigd op 31-12-1970.

Vanaf dan wordt het dus ook mogelijk een gebied te onttrekken aan de verdeling in provincies, zonder dat het daarom ook van taalgebied zou veranderen, zoals gestipuleerd in artikel 3bis van de Grondwet.

Toch is deze mogelijkheid, voorzien door het nieuwe artikel 1 - en wat het begin van een oplossing had kunnen zijn voor Voeren door de gemeenten te onttrekken aan de provincie Limburg, zonder ze te integreren in de provincie Luik - nooit door de wetgever gebruikt.

3) In 1976 ondergingen de Belgische gemeenten een belangrijke administratieve hervorming. Door de "fusie"-operatie verdwenen gemiddeld drie op vier gemeenten. De zes oorspronkelijke gemeenten van Voeren werden aldus gefusioneerd tot één enkele. De fusie heeft er de strijd van de Franstaligen opmerkelijk aangewakkerd, daar zij tot in 1976 versnipperd waren over zes zwakke en afgezonderde situaties.

JOSE HAPPART

José Happart, die niet afkomstig is van Voeren, komt er zich vestigen in 1964. In 1978 wordt hij voorzitter van de drukkinggroep "Action Fouronnaise", het boegbeeld van de strijd voor de terugkeer naar de provincie Luik.

Een kleine uitbreiding is hier noodzakelijk :

- Om de zes jaar wordt, via rechtstreekse verkiezing door de inwoners, de "gemeenteraad" samengesteld.
- Het aantal gemeenteraadsleden varieert van 9 tot 55. Het aantal schepenen schommelt van 2 tot 6. Deze aantallen hangen af van het bevolkingsaantal van de gemeente, waarbij de gemeentewet de verdeelsleutels bepaalt (Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 bedroeg het totaal aantal te bekleden mandaten in de Voerense gemeenteraad vijftien zetels).
- De nieuw verkozen gemeenteraad duidt onder zijn leden de schepenen aan (indien een partij de absolute meerderheid heeft in die gemeenteraad, kan zij alle schepenen aanduiden).
- De meerderheid binnen de gemeenteraad stelt aan de Minister van Binnenlandse Zaken een kandidaat voor het burgemeesterschap voor.
- De Minister van Binnenlandse Zaken stelt, rekening houdende met de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen, maar ook met elementen zoals het advies van de provinciegouverneur, de "eerbaarheid" van de kandidaat, enz., een kandidaat-burgemeester voor aan de Koning (gewoonlijk dezelfde kandidaat als deze van de gemeenteraad).
- De Koning benoemt daarna de burgemeester (voor een periode van zes jaar).
- Traditioneel, maar niet noodzakelijk, wordt de burgemeester gekozen onder de gemeenteraadsleden.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 was José Happart kandidaat op de lijst "Retour à Liège", lijst die alle Voerenaars groepeerde die de aanhechting bij Limburg, door het parlement beslist in 1962, willen aanvechten. Deze lijst behaalt 10 zetels in de gemeenteraad, tegen vijf voor de oppositie. José Happart wordt verkozen en wordt aldus gemeenteraadslid en lid van de meerderheid binnen de gemeenteraad (1).

Deze meerderheid wenst José Happart voor te dragen voor het burgemeesterschap, waartoe de gebruikelijke stappen worden gezet bij de Heer Nothomb, toenmalig Minister van Binnenlandse Zaken.

Door het feit dat José Happart kandidaat-burgemeester was van een nederlandstalige gemeente en hij zelf deze taal niet machtig was, werd zijn benoeming onmiddellijk aangevochten. Heel snel groeide dit uit tot een regeringszaak, ook al omdat de Raad van State in 1982 had voorgeschreven dat het Nederlands de taal is van alle "administratieve aangelegenheden" in de gemeenten met Nederlands taalregime.

De gemeentewet stipuleert weliswaar niet op formele wijze dat de burgemeester de officiële taal van de gemeente waar hij zijn mandaat uitoefent, moet kennen.

(1) Wij herinneren eraan dat heel wat kiezers die voor de lijst "Retour à Liège" stemmen nederlandstaligen zijn, vermits deze laatste in de meerderheid zijn in Voeren.

De Minister van Binnenlandse Zaken wenste enerzijds zoveel mogelijk de democratische wilsuiting te respecteren, maar beschouwde anderzijds dat J. Happart, als burgemeester van een nederlandstalige gemeente, Nederlands moest kennen. Hij wou toen aan Happart de tijd geven om Nederlands te leren. Dientengevolge, en daar hij van mening was dat de betrokkene deze wens zou eerbiedigen, liet de Minister een Koninklijk Besluit tekenen, gedateerd op 4 februari 1983, ter bekrachtiging van de benoeming van Happart als burgemeester vanaf 31 december 1983, datum waarop hij dan ook effectief burgemeester werd.

Happart heeft echter niet alleen nooit het bewijs geleverd van zijn kennis van het Nederlands, maar bovendien heeft hij een houding aangenomen die door de Vlamingen als een provocatie werd beschouwd.

DE PERIODE NA 1982

Vanaf dit ogenblik begint een politiek-juridische strijd tussen de oppositie - binnen de gemeenteraad - die wou dat Happart ontslag nam als burgemeester en diegene wilden dat hij in deze functie behouden bleef (en die daarenboven over een comfortabele meerderheid beschikten). Zeer snel echter zou deze lokale twist uitgroeien tot een polemiek op nationaal niveau. Het probleem zou ontelbare wendingen kennen.

Even een andere uitweiding :

De Provincieraad is een verkozen orgaan dat onder zijn leden zes Bestendig Afgevaardigden aanduidt die, samen met de provinciegouverneur (1), over zekere bevoegdheden beschikken, met name op het vlak van de controle van de handelingen van gemeentelijke overheden (2).

De Bestendige Deputatie van de provincie Limburg, belast met de voogdij over Voeren, heeft echter José Happart afgezet als gemeenteraadslid in 1984 (zich beroepend op de niet-toepassing van de taalwetgeving). De gemeenteraad repliceerde hierop door Happart aan te duiden als eerste schepen en waarnemend burgemeester.

Tegen Happart werd een nieuwe zaak aanhangig gemaakt bij de Raad van State.

Al deze juridische en andere stappen werden vertraagd door de regeringscrisis van de herfst 1985 (crisis die er niet kwam door het probleem Voeren). Een nieuwe regering, Martens VI ditmaal, werd gevormd op 28 november 1985 (een heruitgave van de vroegere coalitie CVP-PSC-PVV-PRL).

DE REGERING MARTENS VI (1985-1987)

Laten we eerst en vooral opmerken dat het probleem Voeren gedurende de hele legislatuur van de regering Martens VI de belangrijkste bedreiging vormde voor het voortbestaan van deze laatste. De ontelbare wendingen van het dossier Voeren hebben, in een groeiende

(1) De provinciegouverneur wordt benoemd door de Koning.

(2) De provinciewet dateert van 30 april 1836; zij werd verscheidene keer gewijzigd.

verwarring, uiteindelijk geleid tot de val van deze regering in oktober 1987. Op gevaar af onvolledig te zijn, geven wij hierbij volgend overzicht :

1) Op 30 september 1986 worden meerdere arresten geveld door de Raad van State met betrekking tot het geschil aangaande de vereiste talenkennis van gemeentelijke mandatarissen.

a) een arrest vernietigt de beslissing van de Bestendige Deputatie van de provincie Limburg om Happart te ontzetten uit zijn ambt van gemeenteraadslid.

b) een ander arrest echter vernietigt het Koninklijk Besluit waarbij José Happart benoemd werd tot burgemeester van Voeren.

In feite maakte de Raad van State, niet zonder subtiliteit, een onderscheid tussen :

- de situatie van een (gewone) verkozene voor de gemeenteraad : voor hem zijn er geen bijzondere vereisten qua talenkennis; en
- de situatie van een gemeenteraadslid die een effectief mandaat moet uitoefenen ten aanzien van het publiek, in casu de burgemeester : voor hem zijn de vereisten qua talenkennis veel dwingender (1).

2) De gebeurtenissen volgden elkaar in grote verwarring op :

- De Minister van Binnenlandse Zaken, de heer Nothomb, gaat in beroep bij het Hof van Cassatie tegen de beslissingen van de Raad van State.
- Tussen CVP en PSC groeit een eerste meningsverschil, dit wil zeggen, binnen de schoot van de regering.
- In de gemeente Voeren nemen de schepenen ontslag : maar dit laat de meerderheid toe om Happart te herverkiezen als eerste schepen en dus als waarnemend burgemeester.

3) In de loop van de maand december 1986 wenste Minister Nothomb de conclusies te trekken uit de arresten van de Raad van State.

Hij slaagde erin om R. Wynants die geen gemeenteraadslid was - maar de reputatie had nauw aan te leunen bij de thesis van de "Retour à Liège" - te overtuigen, het ambt van burgemeester te aanvaarden. Onmiddellijk werd een besluit klaargemaakt en voor ondertekening voorgelegd aan de Koning. Onder druk van de groep Happart brak R. Wynants echter zijn belofte. Minister Nothomb nam daarop ontslag.

4) Ondertussen had de regering Ridder Pierre van Outryve d'Ydewalle, oud-gouverneur van West-Vlaanderen, belast met een informatieopdracht. Na onderzoek, stelde deze een gentleman's agreement voor, waarbij de betwiste burgemeester de kans kreeg enkele "onmisbare" functies te behouden, maar enkele meer zichtbare functies, zoals het voorzitten

(1) Deze doctrine zal later een grote invloed hebben op de beslissingen die genomen zullen worden door de regering Martens VIII in 1988.

van de gemeenteraad, zou moeten afstaan. De nieuwe minister van Binnenlandse Zaken, de heer Joseph Michel, wou deze voorstellen onder de gouverneurs verspreiden in de vorm van een omzendbrief, maar kreeg hiervoor geen toelating van de regering (1).

5) Tijdens 1987 draait, wat de pers de "Voerense carrousel" noemt, verder :

- op 22 januari wordt J. Happart uit zijn functies ontheven door de gouverneur van Limburg;
- 30 januari : herverkiezing van Happart tot eerste schepen;
- 13 maart : herverkiezing nietig verklaard door de gouverneur van Limburg;
- 20 maart : herverkiezing van Happart tot eerste schepen;
- 6 mei : herverkiezing nietig verklaard door de waarnemend gouverneur van Limburg;
- 6 mei : de Bestendige Deputatie van Limburg start de procedure voorzien in artikel 88 van de gemeentewet. Dit voorziet een eerste waarschuwing vooraleer een bijzondere commissaris gestuurd wordt;
- op 8 mei tekent de gemeenteraad bij de Koning beroep aan tegen de beslissing van de Bestendige Deputatie van 6 mei;
- 14 mei : nieuwe herverkiezing van Happart;
- op 19 juni bevestigt de Raad van State haar omstandige interpretatie van het besluit van 30 september 1986 : na de vernietiging van zijn benoeming als burgemeester kon Happart, als eerste schepen, ook geen waarnemend burgemeester meer zijn;
- op 3 juli verwittigt de regering - op deze basis - J. Happart en de gemeenteraad van Voeren dat alle akten van Happart als burgemeester nietig zullen verklaard worden;
- de Minister van Binnenlandse Zaken beveelt de gouverneur van Limburg zich te verzetten tegen het voortzetten van de procedure voor het zenden van een bijzondere commissaris. De tweede desbetreffende verwittiging wordt op 9 augustus inderdaad nietig verklaard;
- op 18 augustus legt de Luikse rechter Bartels José Happart in kort geding op zijn plichten als burgemeester te vervullen. Op 4 september tekent het parket van Luik beroep aan tegen deze ordonantie.

De "juridische" lotgevallen van het probleem Voeren gingen, zowel op lokaal als op nationaal vlak, gepaard met allerhande, soms geweldadige, manifestaties. Wij gaan hier niet dieper op in, doch wensen wel aan te stippen dat het steeds passioneeler klimaat het vinden van oplossingen fel heeft bemoeilijkt.

DE CRISIS TIJDENS DE HERFST VAN 1987

In de loop van 1987 werd het steeds duidelijker dat twee partijen van de regeringscoalitie het niet eens waren over de oplossing voor het probleem Voeren. CVP en PSC, alhoewel historisch gezien tot dezelfde "familie" behorend, namen onder invloed van de "communautaire" splijtzwam inderdaad steeds meer tegengestelde posities in.

De politieke confrontatie kent een hoogtepunt op 15 september 1987, met het ultimatum van een twaalfstal CVP parlementariërs aan de regering, een ultimatum dat nog uitbreiding neemt

(1) Zie La pire époque, deel III van de Souvenirs van Joseph Michel, Uitgeverij Vander, Brussel, 1988.

wanneer op 23 september de CVP parlementariërs unaniem een initiatief eisen van de regering dat het probleem definitief moet regelen (1).

Even lijkt het erop dat er een regeringscompromis komt op basis van een nieuw wetsontwerp (1). Dit ontwerp ging in feite terug op de "filosofie" van het arrest van de Raad van State van 12 september 1986 waarover hoger sprake (vereisten van taalkennis voor sommige verkozenen met welbepaalde functies - en meer soepelheid voor de andere verkozenen).

Twee partners van de regeringscoalitie (CVP en PSC) bereikten hierover echter geen akkoord. De Eerste minister trok hieruit zijn besluiten en diende op 15 oktober 1987 zijn ontslag in bij de Koning.

Commentaar :

De regeringscrisis van de herfst 1987, nauw verbonden met het probleem Voeren, is bijzonder ernstig te noemen.

Noteren we hierbij volgende bemerkings :

1) Het conflict over de taalkennis van de verkozenen in de gemeente Voeren heeft zich langzaam uitgebreid tot het taalstatuut van de verkozenen in de faciliteitengemeenten rond Brussel (2).

2) De aanvankelijk vrij geïsoleerde positie van Happart is aanzienlijk versterkt door de steun die hij kreeg van de franstalige socialisten. De P.S. nam inderdaad alle thesissen van Happart over en maakte er zelfs één van de belangrijkste objectieven van tijdens haar kiescampagnes. Dank zij de steun van de P.S. werd Happart in 1984 ook Europees parlamentslid, met al het prestige dat daarbij gepaard gaat. Deze ontwikkelingen hebben er zeker toe bijgedragen dat ook de PSC zich steeds gunstiger ging opstellen ten opzichte van Happart : de PSC wou uiteraard, in de ogen van de publieke opinie, niet overkomen als "minder Waals" dan de PS.

3) Tijdens de periode 1986-1987 zorgde het probleem Voeren voor een steeds grotere verwijdering tussen CVP en PSC. De twee partijen van de "kristelijke familie" lieten zich in hun houdingen en verklaringen inspireren door louter communautaire bekommernissen. Dit vormde de directe aanleiding tot de regeringscrisis van 1987.

4) Het probleem Voeren, hoe banaal ook vanuit een bepaald oogpunt, confronteerde de aanhangers van twee diametraal tegenovergestelde thesissen :

- voor de franstaligen primeerde de uitspraak van de kiezer : aangezien Happart gesteund werd door een rechtmatig verkozen meerderheid, werd hij de verpersoonlijking van het "democratisch" principe;

- voor de Vlamingen ging het hem vooral om het taalstatuut van een gemeente (een statuut dat er kwam na meer dan een eeuw moeizame strijd tegen het "Waals imperialisme") en de

(1) zie Courrier hebdomadaire, Crisp, 1987, n° 1176, blz. 38 e.v.

(2) De verdere ontwikkelingen hiervan worden in deze nota niet besproken. Voor een beknopt historisch overzicht, zie de krant La Libre Belgique van dinsdag 6 september 1988, blz. 2.

verplichting om de implicaties daarvan na te leven. Door zijn weigering om Nederlands te spreken, symboliseerde Happart datgene waar de Vlamingen bijzonder gevoelig voor zijn, nl. de minachting voor hun taal.

Het probleem Voeren en de persoon van José Happart werden al snel, onafgezien van de principiële discussie, het epicentrum van de hele communautaire confrontatie. De Vlamingen wensten dat de plechtig gestemde taalregeling eens en voor altijd zou nageleefd worden. Voor de Walen werd Happart het symbool van het verzet tegen de "Vlaamse overrompeling". In deze optiek bleken alle argumenten goed en kreeg het probleem steeds passieerdere dimensies.

ONTKNOPING VAN DE CRISIS

Na het ontslag van de regering in oktober 1987, werd besloten een overgangsregering te vormen die een lijst grondwetsartikels zou kunnen stemmen die door het nieuw verkozen parlement zouden kunnen gewijzigd worden. Deze lijst werd inderdaad ook goedgekeurd (1).

De verkiezingen hadden plaats op 13 december 1987. Het resultaat was bijzonder ongunstig voor de uittredende coalitie, maar des te beter voor de Parti Socialiste die van haar steun aan Happart één van de hoofdobjectieven van haar campagne had gemaakt.

Daags na de verkiezingen bleek de toestand bijzonder verwarrend. Na zeer lange onderhandelingen slaagde formateur Jean-Luc Dehaene er uiteindelijk in om een akkoord te bereiken tussen vijf partijen (CVP, PSC, SP, PS en VU) over een regeringsprogramma (deze vijf partijen beschikten in het parlement over de noodzakelijke twee derde meerderheid voor een herziening van de grondwet - de absolute voorwaarde voor de uitvoering van het regeringsprogramma).

Het regeringsprogramma - in mei 1988 door de vijf partijen ondertekend - omvatte een belangrijk luik over het taalstatuut van de betwiste gemeenten (waaronder Voeren).

INHOUD VAN HET REGERINGSPROGRAMMA MET BETREKKING TOT HET TAALSTATUUT VAN BEPAALDE GEMEENTEN (2)

Het akkoord berustte op vier principes :

- a) de taalgrens bleef ongewijzigd;
- b) een bijzonder regeling wordt uitgewerkt voor de voogdij over de gemeenten Voeren en Komen-Waasten;

(1) De Verklaring tot Herziening van de Grondwet werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 9 november 1987; de op 13 december 1987 verkozen Kamers waren dus grondwetgevend.

(2) De volgende feiten zijn gedeeltelijk overgenomen uit Courrier hebdomadaire, CRISP, 1988, nrs 1198-1199.

- c) In de gemeenten Voeren en Komen-Waasten zal een bijzonder voogdijregime ingesteld worden;
- d) de kennis van de taal van de streek zal verschillend beoordeeld worden, al naar gelang het gaat om een gemeenteraadslid, een schepen, een burgemeester of een OCMW-voorzitter.

Bekijken we elk van deze vier punten even van nabij :

1) De taalgrens :

een uitweiding :

Het artikel 3bis van de grondwet handelt over de vier taalgebieden; artikel 107quater echter voorziet in 3 gewesten, maar het betreft hier institutionele gewesten. Het gaat niet om hetzelfde begrip want het duitstalig gebied, een van de vier gebieden uit artikel 3bis, is geen gewest in de zin van artikel 107quater, aangezien het duitstalig gebied deel uitmaakt van het institutioneel Waals gewest (1).

Wanneer men het heeft over de gewesten volgens artikel 107quater, dan moet men voor ogen houden dat de bijzondere wet van 8 augustus 1980 voorschreef dat de grenzen van de drie

Het regeerakkoord voorziet :

- a) dat er geen enkele wijziging wordt aangebracht aan de taalgrens, noch aan de taalwetten;
- b) dat de grenzen van de drie gewesten uit artikel 107quater vastgelegd worden in functie van de vier taalgebieden uit 103bis, te weten :
 - het grondgebied van het Vlaams gewest is dat van het nederlandstalig gebied;
 - het grondgebied van het Waals gewest is dat van het franstalig gebied en het duitstalig gebied;
 - het grondgebied van het gewest Brussel-hoofdstad is dat van het tweetalig gebied van Brussel-hoofdstad (d.i. de 19 gemeenten).

2) De voogdij :

Een uitweiding :

De gemeenten beschikken over een ruime autonomie. Toch zijn ze onderworpen aan een voogdij. Deze voogdij wordt uitgeoefend door toedoen van een provinciaal orgaan, nl. de Bestendige Deputatie die uitgaat van de Provincieraad maar tot wie ook de provinciegouverneur behoort. De voogdij ressorteert ook onder de bevoegdheid van de Minister van Binnenlandse Zaken.

(1) Het is zo dat de adjectieven die gebruikt worden om de gewesten te beschrijven in artikel 3bis en 107quater verschillen : in 3bis spreekt men over het Nederlands en het Frans taalgebied; in 107 quater is sprake van het Vlaams en het Waals gewest. In de nederlandstalige teksten werd de verwarring vermeden met de term "taalgebieden" in artikel 3bis en "gewesten" in artikel 107quater.

Het regeerakkoord voorziet :

a) Voor de gemeenten Voeren en Komen die respectievelijk afhangen van de provincie Limburg en Henegouwen, wordt een bijzondere voogdijregeling ingevoerd : de voogdij wordt uitgeoefend door de gouverneur van elk van deze provincies, zonder inmenging van de Bestendige Deputatie.

De gouverneurs zijn bevoegd voor het uitvaardigen van disciplinaire maatregelen ten opzichte van mandatarissen en leden van de OCMW's, voor het zenden van een bijzonder commissaris, voor het benoemen van een burgemeester buiten de raad, voor het regelen van het verkiezingscontentieux, voor het annuleren van gemeenschappelijke beslissingen in het kader van de gewone voogdij, met uitzondering van het niet-naleven van de taalwetgeving.

b) De beslissingen van deze gouverneurs worden genomen volgens een eensluidend advies van een college van gouverneurs dat is samengesteld uit de negen provinciegouverneurs en de vice-gouverneur van Brabant. Dit college is taakkundig paritair samengesteld.

c) Tegen de beslissingen van de gouverneurs kan beroep aangetekend worden bij de Vlaamse Executieve voor Voeren en bij de Waalse Gewestraad voor Komen. De Executieven hebben aldus de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid.

3) De Schepenen :

Een uitweiding :

Het regeerakkoord voorziet het volgende volledig nieuwe voorstel :

In de gemeenten Voeren, Komen-Waasten en de zes Brusselse randgemeenten met bijzonder taalstatuut, worden de schepenen rechtstreeks verkozen door de kiezers; de burgemeester, van zijn kant, wordt nog steeds benoemd door de Koning. Het college van burgemeester en schepenen wordt proportioneel samengesteld en dit volgens de resultaten die door de verschillende lijsten werden behaald tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. Het college van burgemeester en schepenen beslist bij consensus; komt men niet tot een akkoord, dan wordt het betwiste punt voorgelegd aan de gemeenteraad.

Commentaar : in het geval van de gemeente Voeren betekent dit in feite de verkiezing van een Vlaams schepen (van de lijst van de huidige oppositie).

4) Taalkennis :

Een uitweiding :

Dit deel van het ontwerp is rechtstreeks geïnspireerd op de "doctrine" die aan de basis ligt van het arrest van de Raad van State van 30 september 1986. Het regeerakkoord voorziet :

1) een wet zal voorzien in het onweerlegbaar vermoeden van de kennis van de streektaal voor de gemeentelijke mandatarissen en leden van het OCMW in de gemeenten op de taalgrens en de zes Brusselse randgemeenten;

2) voor de burgemeesters en voorzitters van het OCMW kan dit vermoeden aangevochten worden voor de administratieve afdeling van de Raad van State door elk lid van de gemeenteraad of het OCMW. De Raad van State moet binnen de 60 dagen een uitspraak doen.

3) De benoeming wordt vernietigd wanneer de Raad van State het vermoeden opheft. De mandataris die uit zijn functie ontzet wordt, kan deze slechts na de volgende verkiezingen heropnemen. De weigering van een burgemeester of een OCMW-voorzitter om zich aan deze regel te onderwerpen, wordt beschouwd als een ernstige fout en gevolgd door afzetting.

COMMENTAAR BIJ HET REGEERAKKOORD (DE VIER PUNTEN)

1) Het is evident dat het akkoord het resultaat is van ingewikkelde compromissen : binnen iedere maatregel vinden we derhalve een ingewikkelde dosering van maatregelen die nu eens de Vlaamse eisen tegemoetkomen, dan weer de eisen van de franstaligen. Eens te meer werd een evenwicht bereikt in de toegevingen. Zo werd ook beslist om een parallellisme door te voeren tussen het bijzonder statuut voor Voeren en dat voor de gemeente Komen-Waasten. Het werd spoedig duidelijk dat de inwoners van deze laatste gemeente helemaal niet opgezet waren met het idee. Eens te meer werd echter geen rekening gehouden met de wensen van de lokale bevolking.

2) Het akkoord over de problematiek van de gemeente Voeren maakte anderzijds deel uit van het veel ruimer regeerakkoord in zijn geheel. Het compromis over Voeren werd dan ook slechts bereikt nadat er reeds een consensus was over de andere problemen. Het akkoord werd door de vijf onderhandelende partijen slechts aanvaard, omdat de voordelen van het globaal compromis in hun optiek de bovenhand haalden (1).

VERWEZENLIJKING VAN HET REGERINGSPROGRAMMA

Het desbetreffende regeerakkoord werd begin mei 1988 plechtig ondertekend door de vertegenwoordigers van de vijf partijen (CVP, PSC, SP, PS en VU).

De Koning gaf aan Wilfried Martens de opdracht een nieuwe regering te vormen, een regering die de eed zou afleggen op 9 mei 1988. De nieuwe regering zette zich onmiddellijk aan het werk om het regeerakkoord in wetteksten te gieten.

Het dossier Voeren uit het regeerakkoord werd door de volgende wet geconcretiseerd :

"Wet tot wijziging van de gemeentewet, de gemeentekieswet, de organieke wet betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, de provinciewet, het Kieswetboek, de wet tot regeling van de provincieraadsverkiezingen en de wet tot regeling van de gelijktijdige parlaments- en provincieraadsverkiezingen."

(1) Zoals bekend gaat het vooral om een aanzienlijke overdracht van bevoegdheden van het nationaal naar het gewestelijk niveau.

Deze wet werd in juli goedgekeurd door de Kamer en in augustus door de senaat. De wet werd op 9 augustus door de Koning ondertekend en gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 13 augustus 1988.

Drie voorafgaande bemerkingen :

- 1) De wet raakt niet aan de taalgrens, noch aan de verdeling van de gemeenten in de taalgebieden. De gemeente Voeren blijft dus nederlandstalig en maakt nog steeds deel uit van de provincie Limburg.
- 2) De wet voorziet - met het oog op de toepassing van de taalwetgeving - in een bijzondere regeling voor 8 gemeenten, zijnde :
 - de zes Brusselse randgemeenten (1)
 - de gemeente Voeren
 - de gemeente Komen-Waasten.
- 3) Het is duidelijk dat de gemeente Komen-Waasten slechts werd opgenomen in deze bijzondere regeling om als tegengewicht te dienen voor de gemeente Voeren (en dit ondanks de heftige tegenstand van de inwoners van Komen-Waasten).

De wet van 9 augustus 1988 behandelt hoofdzakelijk de volgende punten :

1) Rechtstreekse verkiezing :

In de acht gemeenten waarover sprake zullen door het kiezerskorps rechtstreeks verkozen worden :

a) de schepenen (volgens een formule bepaald in artikel 3 van de wet).

- bedoeling van deze formule is de taalkundige minderheid de garantie te bieden dat zij vertegenwoordigd is in het college van burgemeester en schepenen. We herinneren eraan dat een partij die van deze maatregel wil genieten, het vereiste quorum der stemmen moet bereiken.
- in het geval van Voeren betekent dit dat de Vlaamse oppositie die tot nog toe niet vertegenwoordigd was in het college van burgemeester en schepenen, nu wel een zetel zal krijgen.

b) de leden van de raad voor maatschappelijk welzijn : binnen de gemeente is deze raad verantwoordelijk voor het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW).

(1) Het gaat om de zes gemeenten bedoeld in artikel 7 van de Wet op het taalgebruik in administratieve aangelegenheden, gecoördineerd op 18 juli 1966, nl. Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, St.-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem. Deze zes gemeenten, beter bekend onder de term "faciliteitengemeenten", maken deel uit van het Vlaams taalgebied. Wanneer men het heeft over randgemeenten zonder faciliteiten, dan bedoelt men die gemeenten uit het Vlaams gewest, gelegen in de nabijheid van Brussel, waar de franstaligen min of meer talrijk zijn maar geen faciliteiten genieten (bijvoorbeeld Overijse).

- bedoeling van deze formule is het oplossen van de bestaande taalproblemen in de randgemeenten en meer bepaald in de gemeente Kraainem; dit probleem was niet bepaald relevant voor de gemeente Voeren.

II) consensus :

Artikel 9 van de nieuwe wet bepaalt dat :

- a) in de acht betrokken gemeenten, het college van burgemeester en schepenen bij consensus beslist.
- b) bij gebrek aan consensus, de affaire door de burgemeester wordt voorgelegd aan de gemeenteraad. In deze optiek kan de burgemeester, op basis van artikel 62, indien nodig de gemeenteraad samenroepen.

- Deze formule is het logisch gevolg van de rechtstreekse verkiezing der schepenen, aangezien het schepencollege niet langer homogeen is samengesteld.

III) taalkennis :

A) gemeenteraadsleden - schepenen - burgemeester :

1) het principe :

De nieuwe wet bepaalt dat (in de acht betrokken gemeenten) gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeester, voor het uitoefenen van hun ambt, verplicht zijn de nodige taalkennis voor het gevisieerd mandaat te hebben van de streek waarin hun gemeente ligt. (Voor de gemeente Voeren gaat het dus om het Nederlands).

2) door het feit van hun verkiezing of hun benoeming, zijn de betrokken mandatarissen verondersteld de gewenste taalkennis te hebben.

3) Dit vermoeden is "onweerlegbaar" (1) ten opzichte van elke door de bevolking rechtstreeks verkozen mandataris voor het uitgeoefende ambt en ten opzichte van de burgemeester die, tussen 1 januari 1983 en 1 januari 1989, het ambt van burgemeester gedurende ten minste drie opeenvolgende jaren uitgeoefend heeft.

4) Ten opzichte van de andere mandatarissen - onder meer de burgemeester - kan dit vermoeden aangevochten worden door een lid van de gemeenteraad. De aanklager moet het bewijs leveren van ernstige aanwijzingen die het mogelijk moeten maken het vermoeden te weerleggen, ofwel gebaseerd op een rechterlijke uitspraak, ofwel op een bekentenis van de mandataris zelf, of op de uitoefening van zijn ambt als individuele administratieve autoriteit (let op de beperkte opsomming van deze aanwijzingen).

(1) Het gebruik van deze term is nieuw in het Belgisch politiek jargon. In het Frans wordt de term "irréfragable" gebruikt; volgens het woordenboek *Le Petit Robert*, editie 1989, gaat het woord terug tot het middeleeuws Latijn 'irrefragabilis' : 'wat niet kan tegengesproken worden'.

5) Bedoelde aanvraag wordt gericht aan de Raad van State (binnen de zes maanden na de aanstelling van de betwiste mandataris)

6) De Raad van State veelt een uitspraak.

7) Wanneer de Raad van State besluit tot het weerleggen van het vermoeden van taalkennis van de betrokken burgemeester, wordt de benoeming vernietigd. Tot aan de volgende verkiezingen kan betrokkene geen burgemeester of waarnemend burgemeester meer zijn.

Commentaar :

Nader onderzoek van punt 3 (hierboven) toont aan dat de regel een "bescherming" inhoudt van sommige burgemeesters die hun mandaat reeds lange jaren uitoefenen (1).

José Happart behoort echter niet tot deze categorie, maar wel tot de categorie bedoeld onder punt 4. Hij zou dus burgemeester kunnen worden na de verkiezingen van oktober 1988, maar nadien, en gedurende zes maanden zou zijn taalkennis kunnen aangevochten worden voor de Raad van State die, desgevallend, het voordelige vermoeden zou kunnen "omkeren" en de benoeming vernietigen...

B) Voor de leden van de sociale raad en hun voorzitter, voorziet de wet in een gelijklopend regime aan dat van de gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeester.

IV) Voogdij :

Inleidende bemerkingsen :

1) De voogdij over de gemeenten werd in hoofdzaak uitgeoefend door toedoen van de Bestendige Deputatie, bestaande uit de bestendig afgevaardigden (verkozen) en de gouverneur (benoemd). In Voeren heeft de groep Happart zich steeds beklagd over de inmengingen van de Bestendige Deputatie van de provincie Limburg... Het was één van de doelstellingen van de wet van 9 augustus om (binnen het kader van een compromis) de bevoegdheid van de bestendig afgevaardigden uit te schakelen.

2) Eigenaardig genoeg hebben de wijzigingen in de voogdijregeling in de wet van 9 augustus 1988 enkel betrekking op de gemeente Voeren en Komen-Waasten. Deze regeling geldt niet voor de zes "randgemeenten" (2). Het parallelisme tussen de gemeente Voeren en Komen-Waasten wordt angstvallig bewaard.

Bijzonderheden van het speciaal voogdijregime van de wet van 9 augustus 1988 :

a) Sommige gemeentelijke beslissingen kunnen door de provinciegouverneur geannuleerd worden, maar vanaf heden zonder enige tussenkomst van de bestendige deputatie.

(1) Het gaat om sommige burgemeesters van de zogenaamde randgemeenten.

(2) De wet van 9 augustus 1988 voorziet dus niet in een éénvormig regime. Sommige bepalingen van de wet hebben betrekking op de 8 gemeenten, andere slaan enkel op de gemeenten Voeren en Komen-Waasten.

b) De provinciegouverneur (i.e. de gouverneur van Limburg wanneer het de gemeente Voeren betreft) moet echter, vóór dat hij tot annulatie overgaat, de mening vragen van het "College van provinciegouverneurs".

c) De wet van 9 augustus 1988 richt hiertoe in zijn eerste artikel een College van provinciegouverneurs op.

Artikel 2 van de wet preciseert dat dit College is samengesteld uit alle provinciegouverneurs en de vice-gouverneur van de provincie Brabant (1).

d) De betrokken gemeente kan bij de Koning beroep aantekenen tegen de beslissingen genomen op basis van deze procedure.

Commentaar :

De nieuwe voorgedijregeling behelst in hoofdzaak de uitsluiting van de bestendig afgevaardigden in de gemeente Voeren en de invoering van een College van gouverneurs dat taalkundig paritair is samengesteld. Deze maatregelen betekenen evenveel garanties voor de franstaligen.

V) Mogelijkheid te stemmen in een ander taalgebied dan dat waar men gedomicilieerd is.

Artikel 21 van de wet van 9 augustus 1988 luidt als volgt :

"In afwijking van artikel 89 [van de Kieswet] hebben de kiezers die hun kieswoonplaats hebben in de gemeenten Voeren en Komen-Waasten de mogelijkheid respectievelijk in Aubel en Heuvelland te stemmen, in het door de Minister van Binnenlandse Zaken aangeduide bureau."

Het betreft de verkiezingen voor het nationaal en het Europees Parlement. In het geval van de gemeente Voeren betekent dit dat de -franstalige- kiezers die het wensen, zullen kunnen stemmen in de gemeente Aubel, arrondissement Verviers, provincie Luik (en dus buiten het arrondissement Tongeren, provincie Limburg, waar zij deel van uitmaken).

Voorlopige beslissingen betreffende het geheel der bepalingen :

De wet van 9 augustus 1988 is de logische toepassing van het regeerakkoord dat in mei gesloten werd door de vertegenwoordigers van de vijf partijen die op basis van dit akkoord de regering Martens VIII hebben gevormd. De wet wijkt weinig af van de oplossingsmodaliteiten voorzien in het regeerakkoord. Het parlement keurde deze wet met grote meerderheid goed. In afwachting van hun toepassing, nopen de aangewende oplossingen tot volgende bedenkingen :

1) De wet heeft de verdienste twee noodwendigheden van de Belgische politiek te verzoenen:

- enerzijds, de onaantastbaarheid van de taalgrens;
- anderzijds, het persoonlijk recht om zich uit te drukken in de taal van zijn keuze.

(1) De werkingsmodaliteiten van dit "College der provinciegouverneurs" werden vastgelegd in een koninklijk besluit dat uitgevaardigd werd op 6 september 1988 en verschenen is in het Staatsblad van 7 september 1988.

In feite raakt de wet niet aan de taalgrens, maar de "faciliteiten" toegekend aan hen die de "andere taal" (2) spreken worden uitgebreid en geconsolideerd (meer bepaald via allerlei garanties). Het bestendigen van de faciliteiten is een belangrijke ommekeer ten opzichte van het verleden, toen de faciliteiten eerder broos waren.

2) De vooropgestelde oplossingen hebben op zijn minst vier nadelen :

- a) hun uiterst complex karakter;
- b) het feit dat de nieuwe wet onrust brengt in sommige gemeenten waar zij van toepassing is, gemeenten waar tot op heden, dankzij de goede wil van sommige mandatarissen en een zeker typisch Belgisch empirisme, een aanvaardbare modus vivendi bestond;
- c) het feit dat ze, ten opzichte van de normale regel, uitzonderingsregimes invoeren;
- d) het risico dat de interpretatie van de regimes in kwestie tot een "dubbele lectuur" leidt.

3) Op juridisch vlak moeten wij opmerken dat de wijzigingen van 9 augustus de vorm van een gewone wet hebben. Het betreft noch een grondwettelijke garantie, noch een wet waarvan de wijziging een bijzondere meerderheid vergt (zoals dit het geval is voor voor de wijzigingen van de taalgebieden). Op het eerste zicht lijkt deze wet echter weinig vatbaar voor wijzigingen...

4) Alles hangt nu af van de toepassing van de nieuwe wet. De twaalf maanden volgend op de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1988 zullen dan ook een belangrijke test vormen.

DE GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN VAN OKTOBER 1988

Op 9 oktober 1988 hadden gemeenteraadsverkiezingen plaats. Voor de eerste maal werden deze in de acht gemeenten, waarvan sprake in de wet van 9 augustus 1988, georganiseerd volgens de bijzondere regels voorzien door deze wet.

Uitslag van de verkiezingen :

A. Gemeente Voeren :

- a) de gemeenteraadsleden (vijftien zetels te verdelen)

Net als in 1982 waren er twee lijsten :

- de lijst "Retour à Liège" (José Happart)
- de lijst "Voerbelangen" (Vlaamse lijst) (2).

(1) "De andere taal" en niet "de taal van de minderheid", want in sommige gemeenten is "de andere taal" in werkelijkheid deze die aldaar het meest gesproken wordt.

(2) We herinneren eraan dat een aantal nederlandstaligen voor de lijst "Retour à Liège" stemmen.

Verkiezingen van 1988 :

- inwoners : 4131
- geldige stemmen : 2639

Vergelijking van de uitslagen van 1982 en van 1988 :

	1982 %	1988 %	1988 stem.	1982 zetels	1988 zetels	1982 schepen	1988 schepen
retour à Liège	62.04	59.8	1610	10	9	3	2
Voerbelangen	36.89	40.2	1083	5	6	0	1

Een lichte verschuiving van de stemmen ten voordele van de lijst "Voerbelangen" heeft als gevolg dat deze partij een zetel wint en dat de lijst "Retour à Liège" deze zetel verliest (daar "Retour à Liège" in werkelijkheid slechts met 126 stemmen achteruit gaat, moet men zich hoeden voor al te uitgebreide conclusies).

b) de schepenen

- voorkeurstemmen in 1988 :

- Happart : 1097 ("Retour à Liège")
- Broers : 682 ("Voerbelangen")
- Droeven : 603 ("Retour à Liège")
- Lang : 553 ("Retour à Liège")

Door toepassing van de wet van 9 augustus 1988 verkrijgt de lijst "Voerbelangen", hoewel zij in de minderheid is, een schepenzetel ("Voerbelangen" had vóór de nieuwe wet geen schepen).

Traditioneel hebben de schepenen een hiërarchische volgorde : eerste schepen, tweede schepen, derde schepen, enz. De eerste schepen heeft onder andere het voorrecht de burgeemeester te vervangen wanneer deze afwezig is of wanneer hij zich in de onmogelijkheid bevindt zijn taak waar te nemen.

In functie van de regels ter proportionele toekenning echter, verkrijgt de lijst "Retour à Liège" twee schepenen (nl. de eerste en de derde) en de Vlaamse lijst één schepen (de tweede). Deze posten worden toegekend aan de kandidaten die verkozen werden tot lid van de gemeenteraad en dit in volgorde van hun verkiezing (vandaar het belang van de voorkeurstemmen). De rang van de schepenen wordt bepaald door de volgorde van toekenning van het mandaat.

Na deze verkiezingen en in gevolge het nieuw systeem van de direkte verkiezing van de schepenen wordt Happart eerste schepenen, Broers tweede en Droeven derde schepenen.

Indien, en slechts indien er na 1 januari geen burgemeester is, zal M. Broers de functie van burgemeester waarnemen als de eerste schepenen, José Happart, afwezig is (te Straatsburg bijvoorbeeld, als Europees parlamentslid).

Indien Happart burgemeester wordt, zal Droeven de post van eerste schepenen bekleden, vermits deze post toekomt aan de lijst "Retour à Liège". M. Broers zal tweede schepenen blijven (daar deze post in Voeren, in functie van de verkiezingsuitslagen, van rechtswege toekomt aan een gemeenteraadslid van de lijst "Voerbelangen").

De derde post van schepenen, die eveneens toegekend is aan een vertegenwoordiger van "Retour à Liège" zal dan aan M. Lang te beurt vallen, aangezien deze minder voorkeurstemmen had dan M. Droeven (1).

c) resultaat van de verkiezingen van de leden van het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (de wet van 9 augustus 1988 had eveneens bepaald dat de leden van dit orgaan in de acht uitzonderingsgemeenten, waarvan sprake in de wet, rechtstreeks zouden verkozen worden) :

- lijst "Retour à Liège" : zes zetels
- lijst "Voerbelangen" : drie zetels

d) in het volgend stadium :

1) De Minister van Binnenlandse Zaken moet nu nog een kandidaat voor de functie van burgemeester voorstellen. De meerderheid in de gemeenteraad zal waarschijnlijk José Happart voordragen.

2) Vervolgens "benoemt" de koning de burgemeester op voorstel van de Minister van Binnenlandse Zaken.

De hele procedure zal conform aan de wet verlopen, rekening houdend in dit geval met de vereisten op taalgebied, dewelke vastgelegd werden in de wet van 9 augustus 1988.

Op het eerste zicht heeft men de indruk dat er geen belemmering bestaat voor de benoeming van Happart, met uitzondering weliswaar van de procedure van een "beroep", maar het betreft een mechanisme dat slechts a posteriori gebruikt wordt.

Laten we van meet af aan opmerken dat sommige politici in dit verband reeds eisen stellen die niet in de wet voorzien zijn.

3) Tenslotte blijft er (na de eventuele benoeming van José Happart) de uitvoering van de andere scenario's voorzien in de wet van 9 augustus 1988, te weten :

(1) De hiërarchische rangschikking van de schepenen mag niet verward worden met hun specifieke taken. Het probleem van de taakverdeling voor de direkt verkozen schepenen, die niet tot de meerderheid behoren, wordt niet door de wet geregeld en zou voor enige moeilijkheden kunnen zorgen.

- het eventueel beroep om de taalkennis, waarvan hoger sprake, te betwisten;
- de toepassing van het consensussysteem in het college van burgemeester en schepenen (waarin nu leden van de meerderheid en van de oppositie zetelen);
- de toepassing van het nieuwe voorgedijstelsysteem met het eventueel beroep bij het college der provinciegouverneurs.

B) Verkiezingsresultaten van 9 oktober 1988 in de andere gemeenten met het bijzonder statuut van de wet van 9 augustus 1988.

Het is niet de bedoeling van deze tekst om de ontwikkelingen in andere gemeenten dan Voeren te analyseren. Men kan echter beknopt opmerken dat :

- te Komen-Waasten (de fameuze "parallele" gemeente met Voeren; het betreft dus een gemeente die deel uitmaakt van de provincie Henegouwen, maar die geen gemeenschappelijke grens heeft met deze provincie) : de franstalige partij versterkt nog haar vroegere meerderheid; de nederlandstalige partij "Gemeentebelangen" heeft 4,5% van de stemmen en behaalt niet het vereiste quorum om via directe verkiezing een post van schepenen te verkrijgen.
- de gemeente Sint-Genesius-Rode (Vlaamse randgemeente van Brussel, maar met faciliteiten voor de franstaligen) : de Vlaamse meerderheid in de gemeenteraad moet het afleggen ten voordele van de vroegere franstalige minderheid.
- de vijf andere Vlaamse randgemeenten van Brussel : de franstalige meerderheden die er bestonden vóór de verkiezingen van 9 oktober 1988 blijven behouden of worden versterkt.

De uitslagen van de verkiezingen roepen volgende bedenkingen op :

1) De wet die tijdens de zomer aanvaard werd, juist vóór de verkiezingen, wekte weinig enthousiasme op. Op een gegeven ogenblik hebben de -franstalige- burgemeesters van de "randgemeenten" de bedoeling gehad deze wet te saboteren. In werkelijkheid hadden de verkiezingen in alle kalmte plaats en werd de nieuwe wet -tot op heden- overal toegepast.

2) In de gemeente Voeren is er een reële maar lichte achteruitgang waar te nemen van de lijst "Retour à Liège". José Happart behoudt echter zijn meerderheid en krijgt zelfs meer voorkeurstemmen.

3) In de Brusselse periferie is er een versterking van de franstalige electorale posities in de zes gemeenten met een bijzonder statuut. Men kan nu reeds stellen dat deze versterking, samen met de toepassing van de nieuwe wet, voor gevolg zal hebben dat de franstalige posities nog versterkt zullen worden in de periferie, spijs het feit dat deze gemeenten ten volle deel uitmaken van het Vlaams gewest.

Laten we daarenboven opmerken dat er, voor wat betreft de Brusselse periferie, een toenemende tendens is om een franstalige lijst te stellen tegenover een nederlandstalige lijst, en dit over de traditionele splitsingen heen (i.e. blok tegen blok).

4) De regering Martens VIII heeft de eerste set gewonnen, maar er blijft nog een lange weg af te leggen.

BESLUITEN

I. Wie de geschiedenis van de Voerstreek tijdens de laatste dertig jaar van nabij heeft gevolgd, zal gemerkt hebben dat de in den beginne rechtmatige verzuchtingen uitgemondd zijn in een logica der excessen.

Dit is meer in het bijzonder het geval in drie domeinen :

1) België heeft zijn gemeenten voorzien van een regime van grote autonomie waarbij de mandatarissen democratisch verkozen worden (ondanks het feit dat de burgemeester formeel door de koning benoemd wordt).

Het is een regime dat ontegensprekelijk voordelen biedt. Vraag is of het principe van de democratische verkiezing de houding rechtvaardigt van Happart, die als mandataris weigert de taal van een belangrijk deel (1) van de inwoners van zijn gemeente te spreken ?

Het lijkt nogal overdreven deze attitude te rechtvaardigen op grond van de democratische verkiezing.

2) Tussen 1932 en 1988 zijn er in België een lange reeks wetgevende keuzes geweest die tot doel hadden taalkundig homogene en dus ééntalige gehelen te creëren (gewesten, provincies, gemeenten).

Deze wetgevende keuzes -het dient onderlijnd te worden- hebben in het parlement steeds een belangrijke en quasi unanieme steun gekregen, zowel aan franstalige als aan nederlands-talige zijde.

Men moet er echter aan toevoegen dat deze steun aan beide kanten door andere verzuchtingen werd bepaald.

Aan Vlaamse zijde heeft er altijd een dubbele verzuchting de bovenhand gehad :

- enerzijds een homogeen Vlaams "territorium" te creëren;
- anderzijds de "afknaging" van het uit historisch oogpunt Vlaams territorium te vermijden (de "olievlek" rond Brussel).

Van franstalige zijde was er een reflex ter verwerping van elke formule die de tweetaligheid zou invoeren, dit wil zeggen één of andere verplichting voor de franstaligen om Nederlands te leren.

Aldus is er een rode draad van de wet van 1932 via het Harmel Centrum tot de wetgeving van 1962 en de grondwetsherzieningen van 1970 en van 1980.

Deze rode draad is gefundeerd op de ééntaligheid.

(1) Het precieze percentage dat deze fractie uitmaakt, is van weinig belang.

De wetgever heeft slechts één uitzondering willen toestaan : de 19 gemeenten van Brussel.

Daar waar het onvermijdelijk was, heeft de wetgever -schoorvoetend- enige "faciliteiten" toegestaan, die beperkt werden tot het strikte minimum (1).

3) Parallel met deze taalkundige verzuchtingen -en omdat hij geconfronteerd werd met een realiteit die gedeeltelijk ontsnapte aan een cartesiaanse splitsing- is de wetgever geneigd geweest alles te regelen via wetten.

Vandaar een onzekere wetgeving die enerzijds botste op sociologische realiteiten en, anderzijds, -dikwijls- op een slechte wil van de burger, een niet ongewoon verschijnsel in de Belgische geschiedenis.

II. Het probleem Voeren is langzaam ontaard en werd de directe oorzaak van de regeringscrisis van 1987.

Her regeerakkoord van mei 1988 -aanvaard door vijf partijen- is vervolgens uitgemond in de wet van 9 augustus 1988.

Het betreft een opmerkelijke wet, zowel wat betreft de inhoud als de plaats die zij inneemt ten opzichte van de vroegere wetgeving.

De filosofie van de wet, ongeacht de details, werd weinig geanalyseerd door de media, die er vooral de complexiteit van weerhouden hebben.

Deze wet houdt aan de basis een contradictie in :

- De wet wil niet raken aan de heilige principes van de voorgaande wetgeving die de eentaligheid bevoordeligde. Aldus, volgens de nieuwe wet, verandert geen enkele gemeente van taalgebied.

- Maar terzelfdertijd stapelt de nieuwe wet de beschermingen op voor degene die "de andere taal" spreken (2) en gaat op die manier veel verder dan de vroegere "faciliteiten".

- De contradictie : behoud van de principes én versterking van de faciliteiten gaat niet zonder enige juridische acrobatieën...

In werkelijkheid stelt de wetgever van augustus 1988 een uitzonderingsregime in, een echt sui generis regime, in de acht gemeenten waarop de wet betrekking heeft (te weten de zes gemeenten van de Brusselse periferie, de gemeente Voeren en de gemeente Komen-Waasten), zonder het echter expliciet zo te stellen.

Deze wetgeving is echter strijdig met de geest van de voorgaande wetgeving.

Geen enkele politiker heeft dit belangrijk feit durven erkennen.

(1) De Vlamingen beschouwden deze als voorlopig, nl. met het oog op een snellere integratie.

(2) Deze voorzichtige uitdrukking wijst er op dat het in sommige gevallen over de taal van de meerderheid gaat.

De politieke waarde van deze evolutie moet nu natuurlijk de test van de praktijk doorstaan.

Maar deze -even eigenaardige als zwakke- wet kan het uitgangspunt worden voor een verbeterde cohabitatie.

III. Geen enkele wetgeving, hoe perfect ook, kan goed functioneren indien er geen wil bestaat vanwege de bevolking -en vooral vanwege de burgers die gemandateerd zijn om een openbare functie uit te oefenen- om zich te gedragen volgens een code die het samenleven toelaat.

Deze regel is meer bepaald geldig voor het samenleven van de gemeenschappen die gescheiden zijn door diepgaande splitsingen zoals godsdienst, ras of taal.

Laten we niet vergeten dat de Belgische problemen in deze kontekst een betekenis hebben die dient gerelativeerd te worden, wanneer men ze vergelijkt met situaties in andere landen.

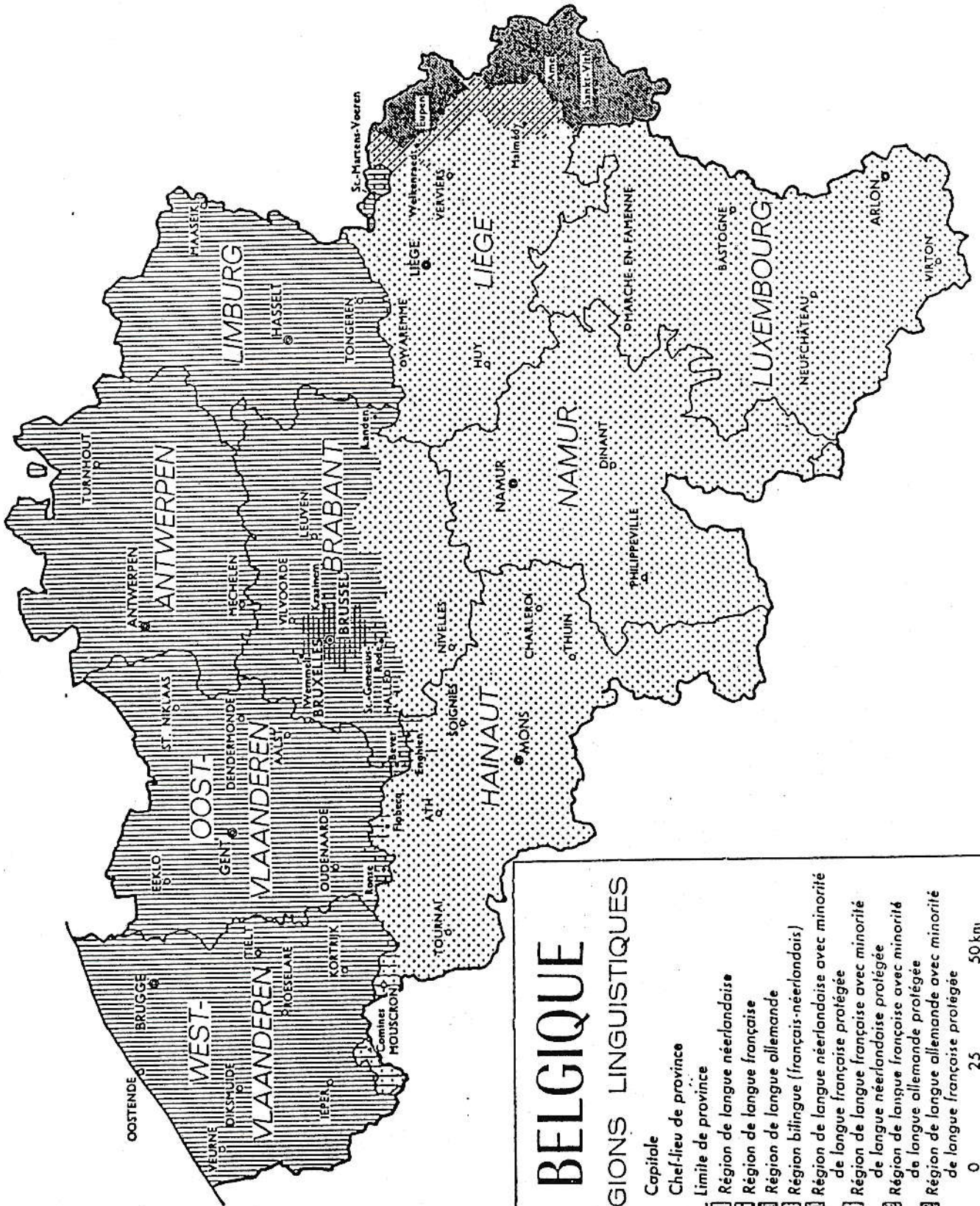
Wij kunnen slechts hopen dat, over de verschillen heen, en door deze laatste te respecteren, er een drang tot samenleven opduikt, alsook de wil om zich samen te buigen over een politieke, economische en sociale hernieuwing die sommigen ongetwijfeld zullen bestempelen als de echte prioriteit.

Deze zienswijze blijkt meer dan ooit noodzakelijk in een land waar al te dikwijls conservatieve reflexen de overwegingen hebben beheerst, onder andere wat betreft de standpunten in verband met het probleem Voeren.

Bijlage 1

De Belgische taalgebieden.

BELGIQUE

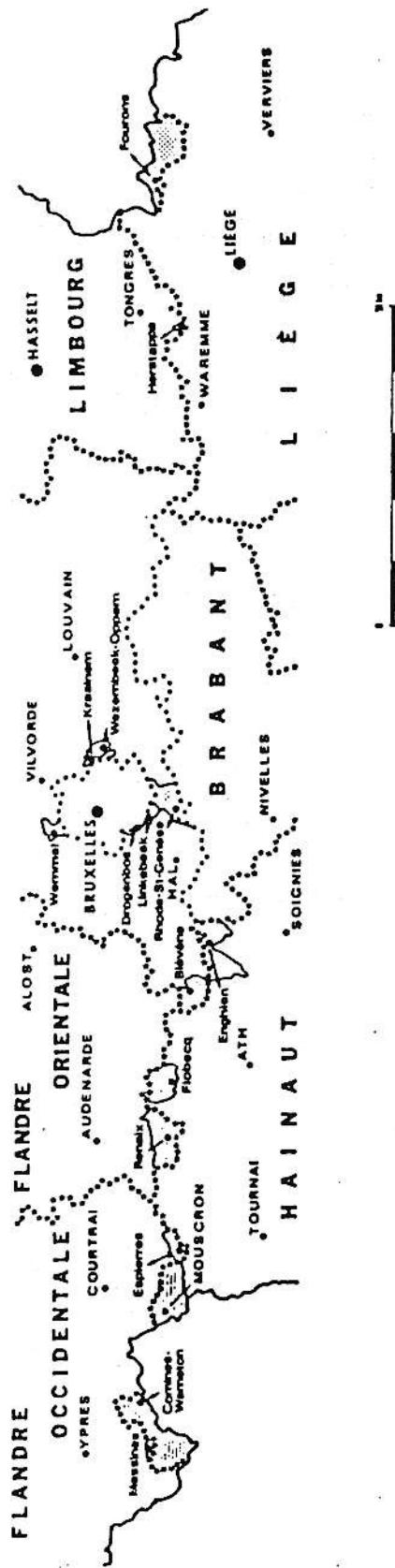
RÉGIONS LINGUISTIQUES

- Capitale
- Chef-lieu de province
- Limite de province
- ▨ Région de langue néerlandaise
- ▨ Région de langue française
- ▨ Région de langue allemande
- ▨ Région bilingue (français-néerlandais)
- ▨ Région de langue néerlandaise avec minorité de langue française protégée
- ▨ Région de langue française avec minorité de langue néerlandaise protégée
- ▨ Région de langue française avec minorité de langue allemande protégée
- ▨ Région de langue allemande avec minorité de langue française protégée

Bijlage 2

De taalgrens en de gemeenten met bijzonder statuut

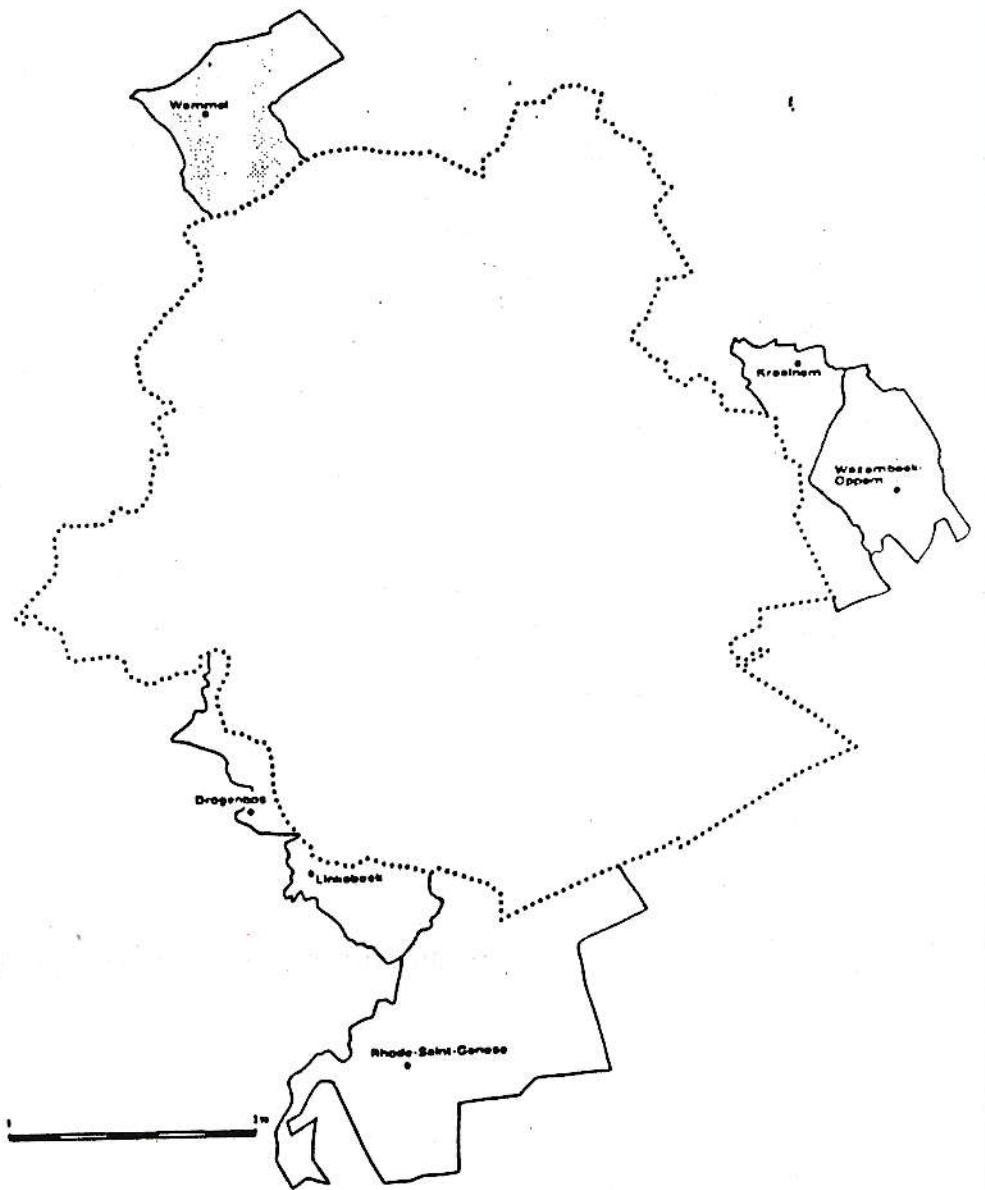

29. LES COMMUNES A STATUT SPECIAL
 (hormis les communes malmédiennes
 et les communes germanophones)

- Limite de commune
- Limite d'arrondissement administratif
- Limite de province
- Limite d'Etat
- Commune
- Chef-lieu d'arrondissement administratif
- Chef-lieu de province
- Communes à statut spécial de la région de langue française
- Communes à statut spécial de la région de langue néerlandaise

Bijlage 3

De zes Brusselse randgemeenten "met faciliteiten"

**15. LES COMMUNES PERIPHERIQUES
A L'AGGLOMERATION BRUXELLOISE**

- Limite de commune
- Limite d'agglomération
- Commune
- ⌋ Commune à statut spécial
de la région de langue néerlandaise

Bijlage 4

Taalwetgeving en gelijkheid der talen

- 17 augustus 1873 : wet op het gebruik van de Vlaamse taal in strafzaken;
- 22 mei 1878 : wet op het gebruik van de Vlaamse taal in administratieve aangelegenheden;
- 15 juni 1883 : wet op het gebruik van de Vlaamse taal in het middelbaar onderwijs in het Vlaams landsgedeelte;
- 30 juli 1894 : wet op de eedaflegging in één van de in dit land gebruikte talen;
- 18 april 1898 : wet op het gebruik van de Vlaamse taal in de officiële publicaties, ook gelijkheidswet genoemd (officiële gelijkwaardigheid van de twee talen in de wetteksten);
- 22 februari 1908 : wet op het gebruik van de Vlaamse taal in strafzaken in het arrondissement Brussel;
- 2 juli 1913 : wet op het taalgebruik in het leger;
- 19 mei 1914 : wet op de schoolplicht (in het lager onderwijs is de moedertaal van de kinderen ook de voertaal);
- 31 juli 1921 : wet op het taalgebruik in administratieve aangelegenheden;
- 7 november 1928 : wet op het taalgebruik in het leger;
- 28 juni 1932 : wet op het taalgebruik in administratieve aangelegenheden;
- 14 juli 1932 : wet op het taalregime in lager en middelbaar onderwijs;
- 15 juni 1935 : wet op het taalgebruik in juridische aangelegenheden;
- 20 juli 1938 : wet op het taalgebruik in het leger;
- 30 juli 1963 : wet op het taalregime in het onderwijs;
- 2 augustus 1963 : wet op het taalgebruik in administratieve aangelegenheden.

BIBLIOGRAFIE

Courrier hebdomadaire 1986 à 1988, Centre de recherche et d'information socio-politiques (Crisp), Bruxelles.

DELPEREE (Francis), Le Nouvel Etat Belge, Editions Labor, Bruxelles, 1986.

FONTEYN (Guido), Voeren, een heel Happart verhaal, Uitgeverij Soethoudt, Antwerpen, 1983. Vertaald in Les Fourons, une histoire Happart, zelfde uitgever.

FOURONS, La problématique fouronnaise - Rapport complémentaire, contributions de Jean Beaufays, Isabelle Brasseur, Charles Christians, Marcel Hotterbeex, Eric Pottier, Pierre Verjans, Université de Liège, Service de Politologie régionale, Etudes et Recherches n°33, Editions Université de Liège, Liège, 1985.

HAPPART (José) et ESKENAZI (Marie-Paule), José Happart : portrait d'un rebelle tranquille. Dialogue avec Marie-Paule Eskenazi, Editions Didier Hattier, Bruxelles, 1987.

MABILLE (Xavier), Histoire politique de la Belgique, Editions Crisp, Bruxelles, 1986.

MAST (André), en DUJARDIN (Jean), Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht, Uitgeverij E. Story-Scientia, Gent, 1985.

MICHEL (Joseph), La pire Epoque, Tome III des Souvenirs, Editions Vander, Bruxelles, 1988.

NOTHOMB (Charles-Ferdinand), La vérité est bonne, Editions Didier Hattier, 1987.

SENELLE (Robert), La Révision de la Constitution 1967-1971, in Textes et Documents, N° 279-280-281, Editions du Ministère des Affaires Etrangères, Bruxelles, 1972.

, La Réforme de l'Etat belge, in Textes et Documents, N° 315 Editions du Ministère des Affaires Etrangères, Bruxelles, 1987.

, La Réforme de l'Etat Belge, Tome II, in Textes et Documents, N° 319, Editions du Ministère des Affaires Etrangères, Bruxelles, 1979.

, La Réforme de l'Etat Belge, Tome III, in Textes et Documents, N° 326, Editions du Ministère des Affaires Etrangères, Bruxelles, 1980.

, La Réforme de l'Etat Belge, Tome IV, in Textes et Documents, N° 333, Editions du Ministère des Affaires Etrangères, Bruxelles, 1985.

VAN BOL (J.M.R.), Tout savoir sur la commune, Editions E. Story-Scientia, Bruxelles, 1988.

VERDUSSEN (Marc), Le droit des élections communales, Editions Nemesis, Bruxelles, 1988.

VOEREN, Jaarboek Vlaamse Beweging, Vlaams Archief 87, blz. 51-106, (artikels van Jan Verroken, Herman Todts, Guido Fonteyn en Guido Sweron), Uitgeverij Grammens, Brussel, 1987.

INHOUD

Inleiding	blz. 33
Voeren	blz. 34
Taalregime in het onafhankelijk België	blz. 34
Het Harmel Centrum	blz. 36
De wetgeving van 1962	blz. 37
De periode na 1962	blz. 39
José Happart	blz. 40
De periode na 1982	blz. 42
De Regering Martens VI (1985-1987)	blz. 42
De crisis tijdens de herfst van 1987	blz. 44
Ontknoping van de crisis	blz. 46
Inhoud van het regeringsprogramma met betrekking tot het taalstatuut van bepaalde gemeenten	blz. 46
Commentaar bij het regeerakkoord	blz. 49
Verwezenlijking van het regeringsprogramma	blz. 49
De gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1988	blz. 54
Besluiten	blz. 58
Bijlage 1	blz. 61
Bijlage 2	blz. 63
Bijlage 3	blz. 65
Bijlage 4	blz. 67
Bibliografie	blz. 68

Erratum, Tijdschrift voor Federalisme en Democratie, nr. 1, blz. 18 :

laatste paragraaf aan te vullen met :

“...dat men ten behoeve van de franstaligen drieledig en ten behoeve van de Vlamingen tweeledig noemt. Intussen hebben de regeringsonderhandelingen en het regeerakkoord deze bedenking bevestigd : het regeerakkoord voorziet een federalisme met 2,5; Brussel wordt wel een gewest wat bevoegdheden en middelen betreft, maar wordt geen gewest op het federaal niveau.”